

JAARVERSLAG ACN 2024

STAD VOL VERLANGEN

Verlangen naar de waterstad

Mooie gebouwen.

Een kwestie van smaak?

De artificiële bouwmeester

**Plaatsmaken voor
de broedplaats**

Klein wonen, groot verlangen

Urban Renewal:

How Can Everyone Benefit?

Afslag Maas-Waal

Negende Architectuurprijs

Nijmegen

De architectuur van film

ACN verkent

Groningen bezoekt Nijmegen

Dag van de Architectuur

HOOG // DIEP

Bouwkamer Nijmegen

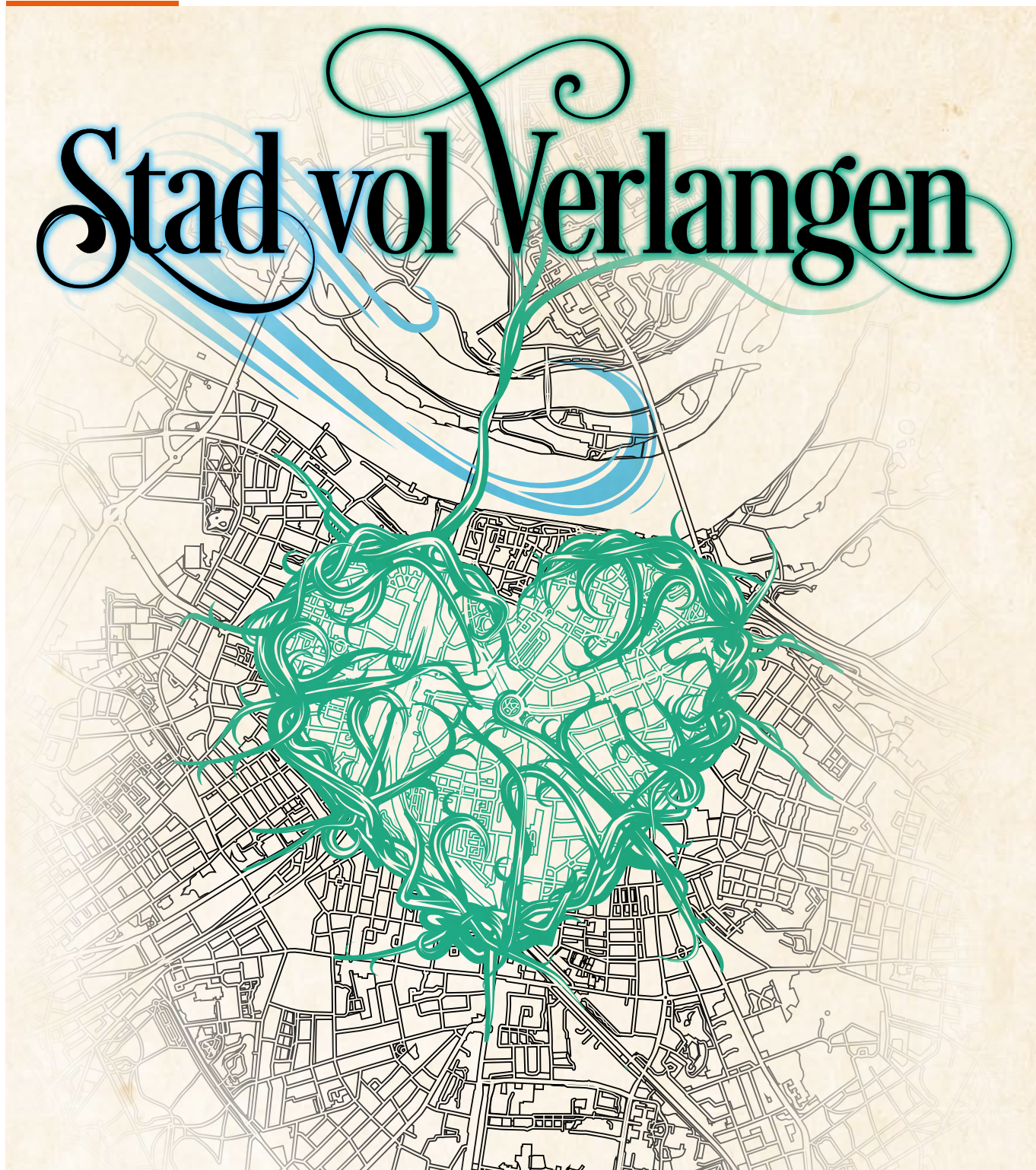
ACN café

JAARVERSLAG **ACN 2024**

**Architectuurcentrum
Nijmegen**

Jaarprogramma 2024

Illustratie Smooove Business

KORTE TERUGBLIK

Met het jaarthema *Stad vol verlangen* besprak ACN in 2024 hoe de (CO2-neutrale) vlam van de stad weer hoog kan oplaaien, te midden van crisissen en weinig aantrekkelijke zaken als stikstofregels en CO2-waarden. Naar welke plek verlangen we samen als we denken aan een duurzame toekomst? En hoe verbeelden we een stad die niet gebouwd is op een fundament van verder, meer en zelf, maar op een van dichtbij, minder en samen?

Stad vol verlangen

In januari trapt we het jaarprogramma af met *Verlangen naar de waterstad*, waarin de actuele en toekomstige relatie van Nijmegen met de Waal werd besproken. De avond draaide om de visie *Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen: 2120* van Wageningen University & Research. Klimaatonderzoeker Wim Timmermans (WUR) en landschapsarchitect Mathieu Schouten (Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen) bespraken klimaatadaptief wonen in een veranderend riviereengebied. Neerlandica Lotte Jensen (Radboud Universiteit) vertelde over onze historische relatie met water en architect Koen Olthuis (Waterstudio.nl) toonde inspirerende voorbeelden van drijvende huizen. Hij benadrukte de noodzaak van een nieuw verdienmodel om drijvend wonen ook in Nederland voet aan de grond te laten krijgen. Het programma trok 77 deelnemers.

In maart organiseerden we samen met Radboud Reflects het programma *Mooie gebouwen, een kwestie van smaak?* over schoonheid in de architectuur. Architect Gus Tielens, filosoof Selby van Holthe en planoloog Ruben Hanssen bespraken de kloof tussen wat architecten bouwen en wat het publiek mooi vindt, en wie bepaalt hoe de stad eruit mag zien. Het woord 'mooi' wordt binnen architectuuropleidingen en in de vakwereld gezien als een smaakoordeel. Van Holthe pleitte voor een nieuwe benadering waarin schoonheid gezien wordt als tussenbegrip en ontstaat tussen mens en omgeving. Tielens benadrukte de vooruitziende blik van de architect en brak een lans voor een ruimhartige en nieuwsgierige houding ten aanzien van architectuur. Hanssen bekritiseerde het gebrek aan inspraak van bewoners bij nieuwbouw en pleitte voor meer democratie. Dat zorgde voor discussie: leidt dat niet tot behoudende, historische architectuur? Het programma trok 128 deelnemer.

April stond in het teken van de uitreiking van *Architectuurprijs Nijmegen*. We trapt de feestelijke avond in De Vasim af met een bevlogen lezing door Reinder Bakker (Overtreiders W) over experimenten met tijdelijke architectuur en zijn visie op het hergebruiken van materialen. Bakker vertelde over zijn demontabele en herbruikbare bouwwerken met gerecyclede, geleende en geleasete materialen. De vakjuryprijs werd in de wacht gesleept door Studio Architectuur MAKEN voor het nieuwbouwproject Hortus Ludi, een ensemble van elf volledig houten, natuurinclusieve woningen. Zecc Architecten ontving de publieksprijs en eervolle vermelding voor de transformatie van De Vasim, volgens de jury de indrukwekkendste herbestemming in Nijmegen. Dit programma trok 111 deelnemers.

We vervolgden ons jaarprogramma begin mei met *De artificiële bouwmeester*, waarin we de impact van de snelle ontwikkeling van AI op architectuur onderzochten. Wessel van Beerendonk (Studio RAP) toonde inspirerende voorbeelden van hoe hij met behulp van AI zijn eigen vormtaal ontwikkelde. Zijn bijzonder complexe ontwerpen waren zonder digitale rekenkracht onmogelijk geweest, maar ook zonder zijn eigen input. Bouwkundige Hèrm Hofmeyer (TU Eindhoven) vertelde over de mogelijkheden van AI als hulpmiddel voor architecten en toonde een programma dat met één druk op de knop varianten van constructieve ontwerpen maakt. Beide sprekers benadrukten dat AI niet zelf ontwerpt, maar een instrument is dat ontwerpers nodig heeft. Het publiek zette vraagtekens bij hun optimistische toekomstperspectief. Deze avond trok 38 deelnemers.

Eind mei vond de allereerste editie van Stadszaken plaats, getiteld *Plaatsmaken voor de broedplaats*. In NYMA Makersplaats brachten we belanghebbenden uit de volle breedte van de Nijmeegse cultuursector samen om met stadsmaker Rinske Brand (BRAND The Urban Agency), ontwikkelaar Arno Hallie (AM), architect Bas de Vries (NYMA Makersplaats) en wethouder Noël Vergunst

KORTE TERUGBLIK

Stad vol Verlangen

(gemeente Nijmegen) in gesprek te gaan over een nieuw broedplaatsenbeleid voor de stad. Brand pleitte voor duidelijke afspraken tussen creatieven, ontwikkelaars en de gemeente, met de nadruk op transparantie en een gelijk speelveld. Onder leiding van Michiel Hulshof ging het panel in gesprek aan de hand van stellingen en het publiek kon actief deelnemen via een interruptiemicrofoon. Schrijver Moni Zwitserloot vatte de avond samen in een literaire voordracht. Deze avond trok 125 deelnemers.

In het kader van de Groninger Architectuurmaand en -prijs organiseerde ACN in samenwerking met GRAS twee kennisdagen. In juni trapte ACN af met een uitgebreid programma rondom actuele Nijmeegse opgaves, samengesteld voor Groningse professionals uit de bouwsector. Welke verlangens kenmerken de stadsontwikkeling van beide steden en wat kunnen ze van elkaar leren? Na een kort welkom door wethouders Noël Vergunst (gemeente Nijmegen) en Rik van Niejenhuis (gemeente Groningen) volgde een dagvullend programma, waarin Nijmeegse ruimtelijke uitdagingen, een kennisuitwisseling over binnenstedelijk verdichten en drie lokale gebiedsontwikkelingen centraal stonden. Aan de kennisdag namen 47 professionals deel.

In september vervolgden we het jaarprogramma met *Klein wonen, groot verlangen*, een editie van Stadszaken over de woonwensen van alleenwonenden. Patrick Meijers (Orange Architects) opende de avond met een presentatie over zijn ontwerp voor het collectieve woongebouw Jonas in Amsterdam, dat in 2023 door de BNA werd bekroond tot het beste gebouw van het jaar. Alleenwonenden Collin Nicolai en Lian Bokslag deelden hun ervaringen over wonen in NDW21 en Ecodorp Zuiderveld – twee sociale woningbouwprojecten met uiteenlopende invullingen van collectieve voorzieningen. In het gesprek onder leiding van Maité Tjon A Hie spraken stedenbouwkundige Paul Goedknegt (gemeente Nijmegen) en investeringsmanager Thomas Verheijen (MWPO) over de uitdagingen die het realiseren van betaalbare en duurzame eenpersoonswoningen met zich meebrengt. Stadstekenaar Jelko Arts bracht de avond samen in een komische striptekening. Dit programma trok 57 deelnemers.

Een maand later bundelden we de krachten met Radboud Reflects en legden we in het programma *Urban Renewal: How Can Everyone Benefit?* de Amerikaanse en Nederlandse krachten achter gentrificatie bloot. Speciale

gast en filosoof Ronald Sundstrom (University of San Francisco) trapte de avond af met een bevlogen verhaal over de Amerikaanse huisvestingscrisis en legde gentrificatie uit als symptoom van een breder maatschappelijk probleem. Stadsontwikkelaar Minouche Besters (STIPO) vertelde daarna hoe gentrificatie voorkomen kan worden door buurten zorgvuldig te ontwikkelen, rekening houdend met de belangen van bestaande gemeenschappen. Na de lezingen volgde een discussie over gentrificatie en woonbeleid, waarbij ook sociaal geograaf Arnoud Lagendijk (Radboud Universiteit) aansloot. De avond trok 54 bezoekers.

In de eerste helft van 2025 publiceren ACN en Besiendershuis de podcast *Afslag Maas-Waal*, een serie over het Maas-Waalkanaal als een grens in het landschap, maar ook in een gemeenschap. Een grens in architectuur, groenvoorziening, sociale voorzieningen, politieke voorkeur, welvaart, huizenprijzen, veiligheid en bevolkingssamenstelling. Podcastmakers Dennis Gaens en Jozien Wijkhuijs halen verhalen op bij mensen die met, langs en op het Maas-Waalkanaal leven. Hoe beleven zij het kanaal? Wat betekent de fysieke tweedeling die het bewerkstelligt? En wat zijn hun dromen voor een toekomst met het kanaal?

Filmcolleges

In ACN filmcollege zochten we in 2024 het raakvlak op tussen architectuur, kunst en cultuur. We traptten in februari af met een vierdelige cursus door filmjournalist Kevin Toma (de Volkskrant) over de relatie tussen architectuur en film, in samenwerking met Arthouse LUX. In juni gaf architect en onderzoeker Birgit Jürgehake (TU Delft) het filmcollege *Japanse architectuur: lagen en leegte*, in september bespraken we met architect en onderzoeker Henriette Bier (TU Delft) robotica en architectuur – naar aanleiding van een korte film van Go Short, en in november sloten we de filmcollegereeks af met de documentaire *A Plan for Paradise*, die we nabespraken met de architect Robert Verrijt (ArchitectureBRIO). De vierdelige cursus en de drie filmcolleges trokken in totaal 280 bezoekers.

Hoog // Diep

In 2024 boog stadsredactie Hoog // Diep zich over uiteenlopende thema's die speelden in Nijmegen en omstreken. Kersverse redacteur Willem Claassen trapte de nieuwe serie *Nijmeegse Ontwerpers* aan het woord af, waarin

lokale architecten en ontwerpers hun blik op de stad en het lokale architectuurklimaat delen. Daarvoor sprak hij met Boeijenjong Architecten en FLOW Architecten. Ook dook hij in het woonconcept achter het nieuwe Metterswane in het Nijmeegse Stationsdistrict en schreef hij een artikel over de volgende stappen die nodig zijn om natuur verder de stad in te krijgen. Redacteur Jozien Wijkhuijs onderzocht in *Wennen aan de looks van een houten huis* het schoonheidsideaal achter *biobased architectuur*, schreef een artikel over de waarde van broedplaatsen voor Nijmegen naar aanleiding van een aankomend gemeentelijk broedplaatsenbeleid en interviewde van Hontem Architecten voor *Nijmeegse ontwerpers aan het woord*. In diezelfde serie sprak redacteur Mieke Dings met Loko Architecten. Daarnaast besteedde ze in de longread *Sponzig Nijmegen* aandacht aan de waterbestendigheid van Nijmegen en zoomde ze in *Betuws eilandenrijk* uit naar de urgentie van beter waterbeheer in de regio. Fotograaf Anne Hopman maakte pakkende foto's bij alle artikelen en interviews van de redactie, en richtte voor de laatste keer in haar fotocolumn *Kiek de lens op een straat vol afgedankte kerstbomen, klokken in de publieke ruimte en graffiti met anonieme liefdesverklaringen*.

Wat nemen we mee naar 2025?

In het jaarprogramma *Stad vol verlangen* bespraken we de aantrekkingskracht van de stad van de toekomst aan de hand van verlangens, verhalen en schoonheid. We agendeerden het belang van een breed gedragen vergezicht om samen mee vooruit te kunnen in onzekere tijden. Afgelopen jaar stond echter ook in het teken van wantrouwen en groeiende ongelijkheid, aangejaagd door een woningmarkt die leefwerelden steeds verder uit elkaar drijft. Maar 2024 stond ook in het teken van een politieke werkelijkheid die meer gericht lijkt op het verleden dan de toekomst. Voor ACN is dit aanleiding om in 2025 te onderzoeken hoe de verdichtingsopgave van Nijmegen – die in de nieuwe omgevingsvisie de titel 'De nabije stad' draagt – ingezet kan worden om gemeenschappen opnieuw met elkaar te verbinden. Hoe kan het sociale fundament onder Nijmegen versterkt worden met vooruitstrevende woonconcepten en een toegankelijke woningmarkt?

In dit jaarverslag lees je uitgebreide samenvattingen en vind je doorverwijzingen naar onze website voor video's, interviews en publicaties. We wensen je veel leesplezier toe!

'Afgelopen jaar stond ook in het teken van een toenemend wantrouwen en groeiende ongelijkheid, aangejaagd door een woningmarkt die leefwerelden verder uit elkaar drijft. Maar ook door een politieke werkelijkheid die meer gericht lijkt op het verleden dan de toekomst.'

*Impressie Groene Metropool 2120,
Martine van Moûrik en Fee de Vos*

STAD VOL VERLANGEN

Verlangen naar de waterstad

30 januari

Nijmegen profileert zich als Waalstad, maar klimaat-scenario's voorspellen dat de titel 'waterstad' de lading in de toekomst beter zal dekken. Hoe ziet de Waalstad en zijn omgeving er over honderd jaar uit, en hoe kunnen architectuur, verbeelding en verhalen bijdragen aan het uitdragen van een nieuwe identiteit als waterstad? Met landschapsarchitect Mathieu Schouten, klimaat-onderzoeker Wim Timmermans, architect Koen Olthuis en neerlandica Lotte Jensen verlangden we naar een toekomst met het water.

Nijmegen 2120

Klimaatonderzoeker Wim Timmermans (Groene Metropoolregio) bepleitte toekomstgericht denken. Met een stevige klimaatverandering in het vooruitzicht ontwikkelde Timmermans een toekomstvisie voor 2120. Zijn de maatregelen die nu worden genomen binnen klimaatbestendige architectuur wel genoeg om nog 100 jaar vooruit te kunnen? Toen Timmermans deze vraag aan ontwerpers en stedenbouwkundigen stelde, kwamen zij tot de conclusie dat er voor deze termijn nog onvoldoende wordt gedaan. Bij de toekomstvisie 2120 was het formuleren van een visie op basis van de landschapssystemen een belangrijk uitgangspunt. Het ging er niet zozeer om dat de

Wim Timmermans

Koen Olthuis

‘Tot nu toe zijn we voornamelijk bezig geweest om ons te wapenen tegen meer water, vertelde Schouten, maar de toenemende droogte is ook een groot probleem.’

toekomstvisie precies voorspelt hoe de regio er in 2120 uitziet, maar om het aanwakkeren van het debat rond dit thema. Ook proberen ze beleidsmakers en experts te doordringen van het feit dat de beslissingen die nu worden genomen, effecten hebben op de regio over 100 jaar. Belangrijk hierin is dat er ruimte blijft bestaan voor de rivier, die een grote rol gaat spelen gezien de voorspelde zeespiegelstijging. Ook moet er een breed woningprogramma komen om alle typen bewoners te voorzien van een woning.

Toenemende droogte

Landschapsarchitect Mathieu Schouten (Groene Metro-poolregio Arnhem-Nijmegen) vervolgde de avond. Het rivierengebied is van groot belang voor het landschap van Nederland en dit moet centraal staan in de te nemen beslissingen. Sinds de hoogwaterstand in 1995 is Nijmegen onderdeel geworden van het nationaal programma ‘Ruimte voor de rivier’. Dat heeft ervoor gezorgd dat de rol van het water altijd centraal is gebleven.

Tot nu toe zijn we voornamelijk bezig geweest om ons te wapenen tegen meer water, vertelde Schouten, maar de toenemende droogte is ook een groot probleem. Schouten noemde vele plannen waarin water altijd centraal heeft gestaan: plannen om levende rivieren te maken en om Nijmegen en Arnhem als dubbelstad te laten functioneren

door de gedeelde functie van het water. In het noorden van de stad is ook ruimte voor de drijvende stad, bevelde Schouten aan. Maar hoe kunnen we dat realiseren?

Waterrevolutie

De vooroplopende architect die hier een antwoord op bood was Koen Olthuis (Waterstudio). ‘Waar zouden we zijn als we geen innovaties hadden? Dan hadden onze steden er compleet anders uitgezien. Als wij naar de stadsevolutie kijken van de afgelopen 100 jaar, dan zijn er hele grote sprongen geweest. Van elektriciteit tot transport tot het verticaal bouwen.’ Voor Olthuis is het al lang duidelijk wat de volgende innovatieve sprong moet worden: we moeten meer gaan bouwen op water. Het wateroppervlak biedt veel onbenutte ruimte, die de oplossing kan bieden voor de huidige woningbouwopgave en de zeespiegelstijging. Daarin staat innovatie centraal bij Waterstudio: ze ontwikkelen zelf de technieken die nodig zijn om wonen op het water naar een volgend niveau te tillen, bijvoorbeeld systemen die woningen stabiliseren bij schommelingen in de waterstand. Op de Malediven worden momenteel flexpods ontwikkeld, verplaatsbare woningen die voor tien tot vijftien jaar beschikbaar worden. Olthuis bekritiseerde de Nederlandse overheid vanwege het gebrek aan flexibiliteit en ontvankelijkheid voor bouwen op water.

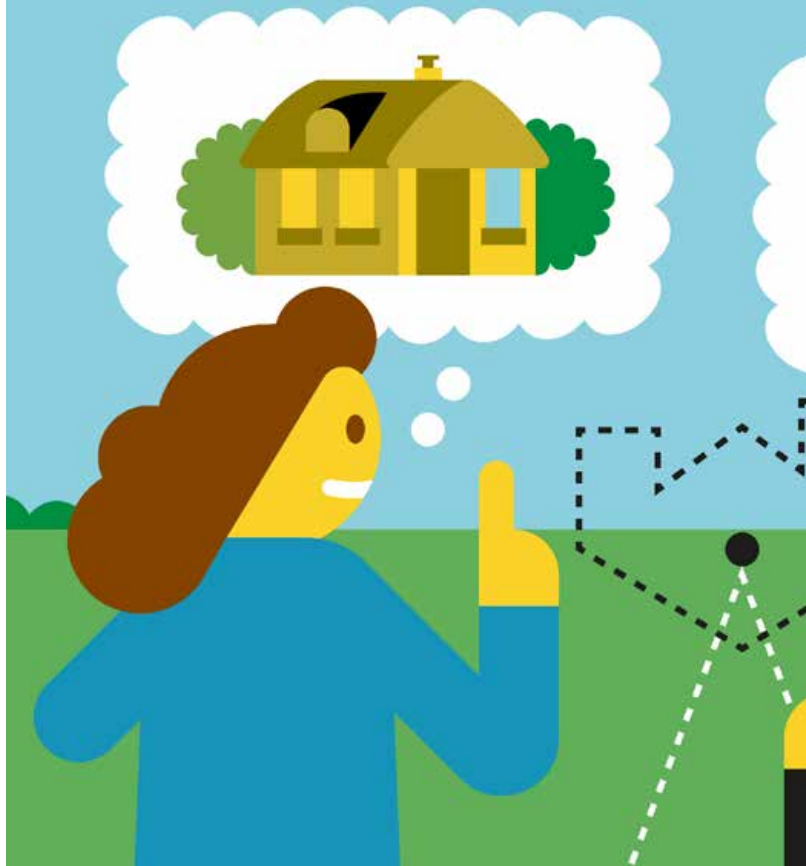
Lotte Jensen

‘Het is belangrijk dat we nieuwe verhalen gaan vertellen. Dit kan wellicht een verhaal zijn van een amfibische cultuur.’

Deze revolutionaire manier van bouwen moet voor Nederland eerst economisch winstgevend worden voordat er pas echt oor naar is.

Nieuwe verhalen

Neerlandica Lotte Jensen (Radboud Universiteit), die onlangs een boek schreef over onze historische relatie tot het water, sloot de avond af met drie verschillende manieren om naar onze relatie met het water te kijken. De eerste is het technologische frame: hierin hebben wij controle over het water en lossen we met technologie alles op. De tweede manier is het apocalyptisch frame, dat stelt dat wij door de stijgende zeespiegel langzaam maar zeker ten onder zullen gaan. Dat apocalyptisch frame hangt samen met het idee dat ons eigen gedrag tot deze klimaat-crisis heeft geleid: ‘een nieuw zondebesef in een seculier jasje.’ Het derde frame is het ecologische frame, waarin de natuur steeds meer ruimte krijgt - zoals bijvoorbeeld het project ‘Ruimte voor de rivier’. Ook hier is de technologie een belangrijke drijfveer. ‘Het is belangrijk dat we ook nieuwe verhalen gaan vertellen’, vervolgde Jensen, ‘en dit kan wellicht een verhaal zijn van een amfibische cultuur.’

STAD VOL VERLANGEN

Mooie gebouwen. Een kwestie van smaak?

25 maart

Abstracte kubussen of megalomane prestigeprojecten van starchitects: extreme bouwwerken roepen altijd discussie op. En dat is niet gek. Gebruikers van de openbare ruimte worden dagelijks met gebouwen geconfronteerd. Wat we mooi vinden doet er dus toe, maar opvattingen daarover lopen nogal eens uiteen. Want wat is schoonheid? Kan het meer zijn dan ‘een kwestie van smaak’? En wie bepaalt wat mooie architectuur is? Deze avonden leerden we meer over schoonheid en de esthetische macht over onze ruimte, met architect Gus Tielens, filosoof Selby van Holthe en vloggende activist Ruben Hanssen.

Illustratie Drip for Drip

‘Ons standaardbegrip van schoonheid is beperkt, gekaderd en saai.’

terug naar een objectieve definitie. Die tussenweg vindt ze in het werk van de Duitse filosoof Friedrich Hölderlin. Schoonheid vindt plaats in een soort tussengebied, stelde Van Holthe. Ze vergeleek schoonheid met verliefdheid. ‘Verliefdheid gaat niet alleen over de ander, maar ook niet alleen over jezelf.’ Kortom, het is iets dat tussen beiden ontstaat. Op eenzelfde manier is schoonheid iets dat ontstaat tussen individuen en tussen individuen en hun bebouwde omgeving.

Schoonheid in variatie

Na de lezing van Van Holthe schotelde Gus Thielens (korthtielens architecten) allereerst de Google-zoekresultaten van het woord ‘schoonheid’ aan het publiek voor. Wie ‘schoonheid’ googelt, vindt vooral veel afbeeldingen van botox-correcties. Ons standaardbegrip van schoonheid is beperkt, gekaderd en saai, stelde Thielens. De architect ziet schoonheid juist in het omarmen van diversiteit, en noemde vier pilaren voor mooie architectuur: specifiek, ruimhartig, verbindend en nieuwsgierig. Ieder gebouw moet een gebouw specifiek voor die unieke plek zijn. Het moet niet zomaar overal kunnen staan. Daarnaast zijn gebouwen mooier als ze ruimte laten voor dieren en planten om deel te worden van de beleving. Schoonheid zit ook in verbinding. Een architectonisch element zoals een nis zorgt bijvoorbeeld voor een soort ontmoetingsplaats tussen stoep en binnenruimte. Op die manier zorgt het voor interactie tussen mensen en de wereld om hen heen. Tot slot moet mooie architectuur nieuwsgierigheid uitlokken. ‘Een gebouw kan interessant worden als je je erin verdiept’, stelt Thielens.

Wat de bevolking mooi vindt

Duiveman ging vervolgens in gesprek met Ruben Hanssen, planoloog en de persoon achter het YouTube-kanaal The Aesthetic City. Hanssen zet zich in voor architectuur die ‘de meeste mensen’ mooi vinden. Hij noemde het vreemd dat er in zijn studie planologie nooit over ‘schoonheid’ werd gesproken, terwijl mensen in het alledaagse leven voortdurend dingen mooi of lelijk noemen. Volgens hem leidt

‘Ik ga u vier foto’s laten zien van vier kantoorcomplexen. En telkens stel ik de vraag: vindt u het mooi of vindt u het lelijk?’ Met deze opdracht opende gespreksleider Adriaan Duiveman de avond. Waar het Uffizi in Florence op een grotere meerderheid voor ‘mooi’ kan rekenen, brengt het Erasmusgebouw in Nijmegen het er belabberd vanaf. Wat is schoonheid precies? Is het gewoon een kwestie van smaak, of valt er meer over te zeggen? En wie bepaalt wat mooie architectuur is? Filosoof Selby van Holthe en architect Gus Thielens gaven hun kijk op wat gebouwen mooi maakt, en gingen daarna in gesprek met planoloog en online schoonheidsactivist Ruben Hanssen.

Schoonheid als tussenbegrip

Is schoonheid altijd een kwestie van smaak geweest, zoals nu? Nee, stelde Selby van Holthe (Radboud Universiteit). De Griekse filosoof Plato zag schoonheid als een vaststaand, puur objectief ideaal. De Romeinse architect Vitruvius benaderde schoonheid vanuit praktische verhoudingen en de menselijke maat. De 18e-eeuwse filosoof Immanuel Kant gooide dit om. Hij beschouwde schoonheid als iets volledig subjectiefs. Als we naar iets kijken, gaan onze verbeelding en ons verstand aan het werk. Wanneer dat samenspel tussen de verbeelding en het verstand harmonisch verloopt, dan vinden we iets mooi. En dat is voor iedereen verschillend.

Ook nu zou schoonheid niet puur een kwestie van smaak moeten zijn, stelde Van Holthe. Maar ook moeten we niet

een pragmatische en democratische benadering, waarbij wordt gekeken naar wat de bevolking mooi vindt, tot architectuur die meer in lijn is met wat de gemeenschap mooi vindt. Als je aan twee of drie mensen vraagt wat ze mooi vinden, weet je nog niets. 'Maar als je aan 100.000 mensen vraagt wat ze mooi vinden, ga je patronen zien', vertelde Hanssen. Nieuwsgierigheid naar de redenen achter deze patronen geeft inzicht in de esthetische voorkeuren van culturen en gemeenschappen. Hanssen noemde voorbeelden zoals leesbaarheid, duidelijke verdiepingen en zich herhalende patronen.

Lelijkheid en langetermijndenken

Duiveman begint het gesprek met de tegenpool van schoonheid: wat is lelijkheid? Bij Van Holthe roept die vraag een parallel op met het begrip gezondheid. 'Gezondheid definiëren is lastig, maar als je de volgende ochtend ziek wakker wordt, weet je dat je iets bent verloren.' Voor Hanssen benadrukt Van Holthe's opmerking het belang van de eerste indruk. Je kunt ook schoonheid leren zien in een ruïne of een verloederd winkelcentrum, maar volgens hem moet de vraag zijn: 'Wat is de *gut reaction* als mensen iets voor het eerst zien?'

Ook het langetermijnperspectief van architectuur kwam aan bod. Gebouwen blijven decennialang staan en we ons bewust moeten zijn van de impact op toekomstige generaties, stelt Thielens. Ze benadrukte dat we 'het DNA van een plek' moeten leren kennen. Wat past er op die specifieke plek, voor nu en in de toekomst? Hanssen pleitte eveneens voor een evenwicht tussen behoud van het verleden en innovatie voor de toekomst. Van Holthe voegde toe dat juist een zekere mate van contrast en schuring schoonheid kan toevoegen aan de omgeving. Thielens sloot zich daarbij aan: 'Harmonie kan ook saai worden.'

'Hoe zou de bebouwde toekomst er volgens jullie uit moeten zien?', vroeg Duiveman tot slot. Waar Hanssen hoop wil bieden voor een beter bebouwde omgeving voor de mensen die er moeten wonen, wezen Van Holthe en Thielens op het groeiend bewustzijn van de interactie tussen menselijke creaties en de natuurlijke omgeving. Zo verwees Van Holthe naar het 'water en bodem sturend principe', waarbij meer wordt 'geluisterd' naar hoe de omgeving zich gedraagt. Zo concludeerde van Holthe: 'In plaats van dat wij bepalen hoe de ruimtelijke ordening eruit moet zien, gaan we steeds meer zien dat we onderdeel zijn van een heel systeem'.

'Gebouwen blijven decennialang staan en we moeten ons bewust zijn van de impact op toekomstige generaties.'

Ruben Hanssen, Selby van Holthe en Gus Tielens in gesprek met Adriaan Duiveman, foto Ramon Tjan

Gus Tielens, foto Ramon Tjan

High-rise de Staal,
beeld studio Rap

STAD VOL VERLANGEN

De artificiële bouwmeester

7 mei

Met de explosieve opkomst van zelflerende software als Midjourney en ChatGPT is de invloed van artificiële intelligentie (AI) op creatieve beroepen ineens zichtbaar aanwezig. AI componeert inmiddels muziek die niet van echt te onderscheiden is en tekent complete stedenbouwkundige ontwerpen na één druk op de knop. De vraag rijst: wat zijn de beloftes en risico's van AI voor architectuur? ACN dook in de wereld van artificiële architectuur met architect Wessel van Beerendonk en bouwkundige Hèrm Hofmeyer.

Unieke architectuur

Architect Wessel van Beerendonk (Studio RAP) presenteerde een drietal inspirerende projecten die de vergaande toepassing van AI illustreren. Voor het project Ceramic House in Amsterdam integreerde Studio RAP patroonkunst in de façade van het gebouw. Met behulp van complexe

algoritmes werden prachtige keramische eenheden in 3D geprint, geïnspireerd op de plooien in kleding en patroonkunst in textiel. Van Beerendonk liet zien hoe AI en geavanceerde printtechnologie samen kunnen komen om unieke architecturale elementen te creëren.

Het tweede project, *New Delft Blue*, implementeerde deze toepassing van robotica bij de creatie van 3000 unieke Delfts blauwe tegels, die samen een decoratief frame vormen als entree naar het hofje van het gebouw. Als derde toonde van Beerendonk de renovatie van het Theater Zuidplein. Hier werden akoestische wanden ontworpen, bestaande uit honderden AI-gegenereerde rode driehoeken. De combinatie van deze driehoeken zorgde voor een uitstekende akoestiek en een unieke architectuur. De projecten van Studio RAP illustreerden hoe AI kan bijdragen aan zowel functionele als esthetische aspecten van een ontwerp.

De rol van de architect

Van Beerendonk benadrukte dat, ondanks de krachtige tools die AI biedt, de menselijke factor onmisbaar blijft. AI kan snel verschillende varianten van een ontwerp genereren, wat met traditionele methoden moeilijk en tijdrovend zou zijn. Echter, de rol van een architect of ontwerper blijft cruciaal in het sturen op het eindresultaat en het maken van esthetische en functionele keuzes. De architect blijft aan het roer staan en creativiteit en talent blijven noodzakelijk om tot hoogwaardige ontwerpen te komen. Van Beerendonk ziet deze curerende rol ook bij zichzelf terug: 'Dit is mooi en akoestisch optimaal, hier ontwerpen we op verder.'

‘Creativiteit en talent blijven noodzakelijk om tot hoogwaardige ontwerpen te komen.’

Wessel van Beerendonk

Hèrm Hofmeyer

AI in de bouwkunde

Bouwkundige Hèrm Hofmeyer (TU Eindhoven) ging dieper in op de bredere implicaties van AI binnen bouwkunde. Hij vertelde dat AI niet alleen geassocieerd moet worden met machine learning, maar dat het veel meer omvat. Generatieve AI zoals ChatGPT en Midjourney zijn op dit moment enorm populair, maar dit is maar één soort kunstmatige intelligentie. Hofmeyer houdt een bredere definitie aan: AI bestaat vooral uit computersystemen die de menselijke denkracht ondersteunen. Het doel is dus juist niet om mensen overbodig te maken, maar om mensen te helpen.

Zo pleit Hofmeyer voor een meer optimistische blik op AI, die altijd ondergeschikt zal blijven aan menselijke intelligentie. Hofmeyer demonstreerde hoe een zelfontwikkeld computerprogramma met één druk op de knop een constructief ontwerp maakt, ruimtes verwijdert of toevoegt, om vervolgens weer een nieuw constructief ontwerp te maken zonder dat er een constructeur aan te pas komt. Dit toont het potentieel om de efficiëntie van het ontwerpproces te verbeteren.

Beloftes en risico's

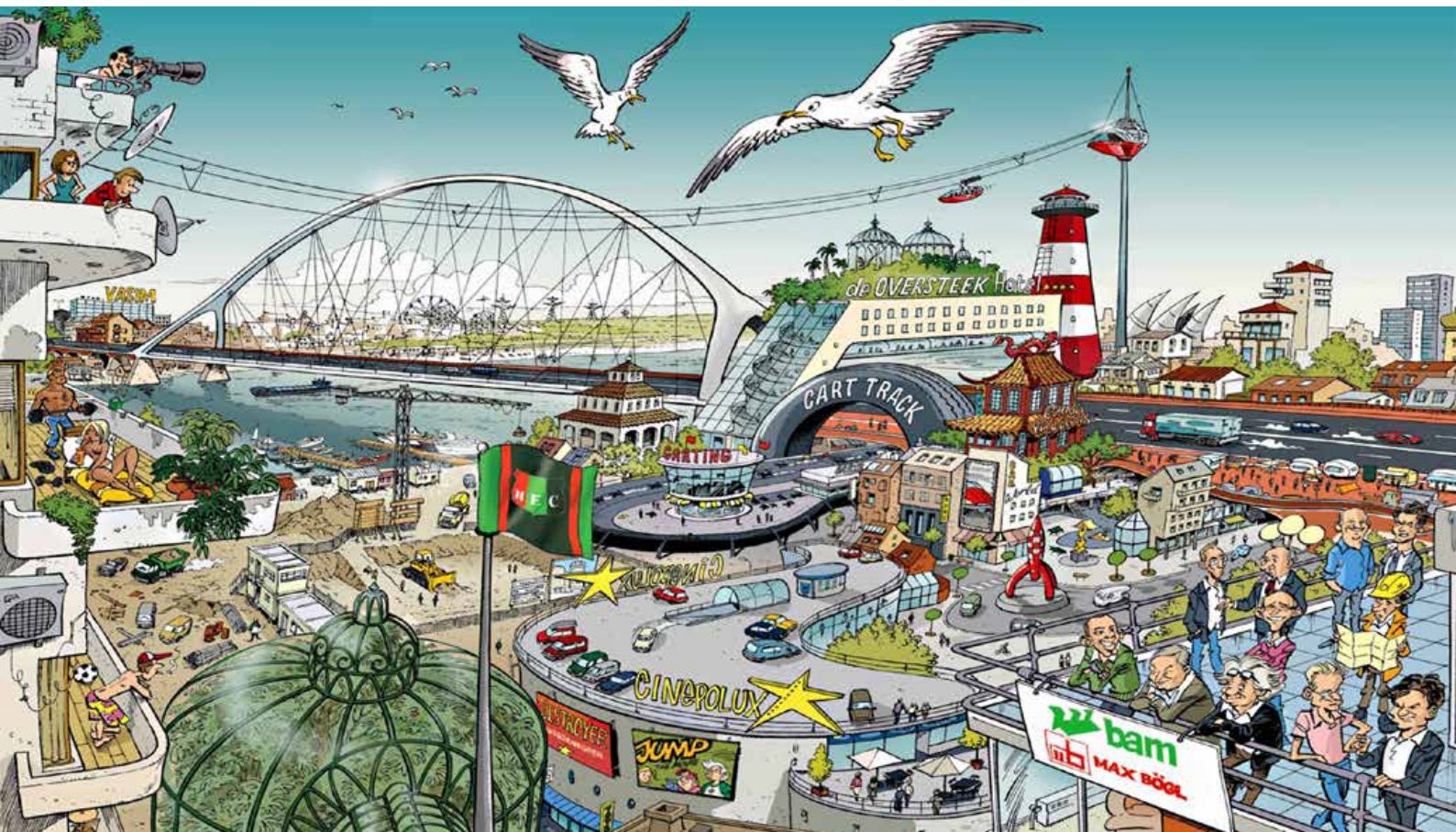
De beloftes van AI binnen de architectuur zijn groot: van het versnellen van ontwerpprocessen tot het creëren van unieke en complexe architecturale elementen. Ook vanuit het perspectief van Hofmeyer kan worden gezegd dat AI bij de overgang van ontwerp naar uitvoering kan helpen. Van Beerendonk benadrukte dat het belangrijk is om te onthouden dat AI niets ontwerpt op zichzelf. AI combineert simpelweg de input die de gebruiker geeft, maar er is altijd een goede ontwerper nodig om effectief met de prompts en de gegenereerde output om te gaan. Er werd ook gewezen op het 'black box' probleem, waarbij veel AI-systemen hun eigen besluitvorming niet met terugwerkende kracht kunnen toelichten. Als de output niet klopt met de intentie is het moeilijk om kleine aanpassingen te maken.

Beide sprekers waren het erover eens dat dit probleem in hun vakgebied minder voorkomt, omdat de algoritmes door hen zelf worden geprogrammeerd en gecontroleerd. Toch werd er door de zaal ook expliciet gewezen op de risico's van AI. Is er een auteursrecht op de ontwerpen van AI, die getraind zijn op een bepaald corpus? Is er een kans dat de architect overbodig wordt? Volgens Hofmeyer hoeven we ons daar nog geen zorgen over te maken, in ieder geval niet de komende honderd jaar.

STAD VOL VERLANGEN

Plaatsmaken voor de broedplaats

De Oversteek, illustratie Chris Poulissen

21 mei

Wat is de waarde van kunstenaars en creatieven voor Nijmegen? En hoe verankeren we die waarde in het weefsel van de stad? In aanloop naar een nieuw broedplaatsenbeleid voor Nijmegen organiseerde ACN een debat over de plek van kunst en cultuur in de stad.

Dat de waarde van kunstenaars en creatieven voor Nijmegen een belangrijk onderwerp is, bleek al uit de flinke opkomst voor dit debat. Ongeveer 130 mensen kwamen naar de NYMA Makersplaats – een plek die door stadmaker Rinske Brand tot ‘een van de mooiste voorbeelden van broedplaatsen in Nederland’ werd bestempeld, die

‘ontstaan is door een uniek samenspel van de oprichters, de gemeente, de provincie en de financiers.’

Het debat vond plaats in de aanloop naar een nieuw broedplaatsenbeleid van gemeente Nijmegen, dat tegen het einde van dit jaar gepresenteerd zal worden. Sprekers waren Rinske Brand, die onderzoek deed naar zeven toonaangevende Nederlandse broedplaatsen, wethouder Noël Vergunst, mede-oprichter van NYMA Makersplaats Bas de Vries en ontwikkelingsmanager Arno Hallie. Het debat werd geleid door Michiel Hulshof. Onder het publiek bevonden zich vele kunstenaars en creatieve ondernemers, maar ook beleidsmakers en ontwerpers.

‘We leven nou eenmaal in een wereld waar alles wordt doorgerekend naar euro’s en excel-sheets.’

Heft in eigen hand

Rinske Brand (BRAND The Urban Agency) lichtte haar visie op cultuurgedreven stadmaken toe, waarbij ze dieper inging op enkele succesvolle voorbeelden van broedplaatsen in Nederland en het buitenland. Ook illustreerde ze hoe belangrijk het is voor creatieven om het heft in eigen hand te nemen, door bijvoorbeeld vooraf duidelijke afspraken te maken over financiën en tijdsduur wanneer er vastgoed in het spel is. Daarbij benadrukte ze het belang van transparantie en een gelijk speelveld, waarin alle betrokken partijen elkaars wereld kennen. ‘We leven nou eenmaal in een wereld waar alles wordt doorgerekend naar euro’s en excel-sheets. Daar komt bij dat het voor mensen binnen de vastgoedwereld vaste prik is om te onderhandelen, terwijl veel creatieven dat niet gewend zijn. Maak daarom op voorhand duidelijke afspraken met elkaar. Wees je er daarnaast bewust van dat de kracht in het collectief zit, dus verenig je met andere creatieve ondernemers.’

Eigen rol

Bas de Vries (NYMA Makersplaats) sloot hierbij aan door meer te vertellen over de ontstaansgeschiedenis van de NYMA Makersplaats en de manieren waarop er tijdens het langdurige proces successen werden geboekt. ‘Om deze plek voor elkaar te krijgen zijn we in de huid van de ontwikkelaar gekropen en hebben we experts ingeschakeld wanneer dat nodig was. Door een beperkt eigen vermogen was het ook van groot belang om veel dingen zelf aan te pakken. Ik vind het te makkelijk om een vastgoed ontwikkelaar als boeman te zien, want dat is ook gewoon een vak. Ik denk eerder dat iedereen een eigen rol heeft binnen een dergelijk proces, en dat juist het faciliteren van een goede samenwerking een succesvol resultaat zal opleveren.’

Verdeling van waarde

Tijdens deze avond werden verschillende stellingen gepresenteerd over waardecreatie, waar ook het publiek op kon reageren door gebruik te maken van de

Bas de Vries,
foto Anne Hopman

Links | Rinske Brand, rechts | Literaire samenvatting
Moni Zwitserloot, foto's Anne Hopman

interruptiemicrofoon. Zo werd onder meer gesteld dat waarde gecreëerd door broedplaatsen achteraf verdeeld moet worden onder de betrokken kunstenaars en creatieven. Arno Hallie (AM) wees erop dat een dergelijke verdeling van waarde niet makkelijk te realiseren is, want hoe bepaal je wat het aandeel van alle partijen is geweest? 'Het zou bijvoorbeeld beter zijn als creatieven zelf meer eigenaar worden binnen het proces.' De Vries vulde aan dat het goed zou zijn om gecreëerde waarde deels te reserveren voor een volgende plek, bijvoorbeeld wanneer een tijdelijke broedplaats verhuist naar een volgende locatie.

Leegstand

Tegen het einde van het programma kwam ook leegstand aan bod, zoals bijvoorbeeld het groeiend aantal leegstaande winkelpanden in vele steden ten gevolge van de veranderende functie van de detailhandel. 'Veel van dit soort winkels komen niet meer terug,' stelde Brand, 'dus hier is een permanente oplossing voor nodig – bijvoorbeeld in de vorm van een culturele invulling.' Leegstand wordt ook -veroorzaakt door wat Hallie een perverse prikkel noemt: 'Door de huurprijs van een leegstaand winkelpand te verlagen, daalt de waarde van het pand. Het is voor eigenaren daarom vaak voordeliger om de oude huurprijs vast te houden, zelfs als dat betekent dat het pand niet verhuurd wordt.' Een goede oplossing voor dit probleem vinden we bij onze zuiderburen, vertelde Brand: 'In België betalen pandeigenaren een leegstandsheffing als het gebouw niet verhuurd wordt. Dat geld belandt in een fonds, dat weer wordt gebruikt om nieuwe invullingen van dergelijke gebouwen te stimuleren.'

Divers beleid

Voor een succesvol broedplaatsenbeleid zijn een goede samenwerking en diversiteit van groot belang, werd tegen het einde van het programma geconcludeerd. 'Dat betekent dat een broedplaats niet alleen een goede mix van functies heeft, maar ook een mix van permanente en tijdelijke invulling' lichtte Noël Vergunst toe. 'Dat betekent voor ons als gemeente ook dat we soms dingen los moeten durven laten, om te ervaren wat dan goed of minder goed gaat.' Dat de waarde van kunstenaars en creatieven voor Nijmegen groot is, werd nog eens benadrukt door Rinske Brand: 'Uit onderzoek is gebleken dat elke in cultuur geïnvesteerde euro maar liefst 22 euro oplevert.' En wat betreft een goede samenwerking: een écht goed beleid schrijf je door samen in een gelijkwaardige rol aan tafel te gaan zitten en de juiste vragen te stellen. Breng beleid en realiteit samen, was haar boodschap – daarvan wordt het broedplaatsenbeleid alleen maar beter. De avond werd afgesloten met een literaire samenvatting door Moni Zwitserloot.

STAD VOL VERLANGEN

Klein wonen, groot verlangen

24 september

Het aantal eenpersoonshuishoudens blijft groeien, wat vraagt om een vernieuwde visie op woonomgevingen waar ontmoeten en delen centraal staan. Tijdens dit programma gingen architect Patrick Meijers, stedenbouwkundige Paul Goedknecht en investeringsmanager Thomas Verheijen in gesprek met bewoners en publiek over deze uitdagingen. Zo'n zestig deelnemers kwamen samen in de NYMA Makersplaats en er ontstond een veelzijdige discussie onder leiding van Maïté Tjon A Hie.

De Jonas in IJburg

Patrick Meijers opende de avond met een presentatie over het project Jonas in IJburg, dat in 2023 door de BNA werd bekroond tot het beste gebouw van het jaar. Meijers legde de visie van Orange Architects uit: wonen heeft niet alleen een fysieke, maar ook een mentale kant. Het fysieke aspect komt tot uiting in het ontwerp van het gebouw, maar de mentale component zit in de beleving van het wonen.

'Het concept van de Jonas ging echt om het mentale aspect,' legde Meijers uit. 'Hoe kun je fijn wonen in een heel groot gebouw?' Het project Jonas werd gerealiseerd in een wijk waar sociale cohesie al sterk aanwezig was en de gemeenschap speelde een belangrijke rol bij het vormgeven van het project.

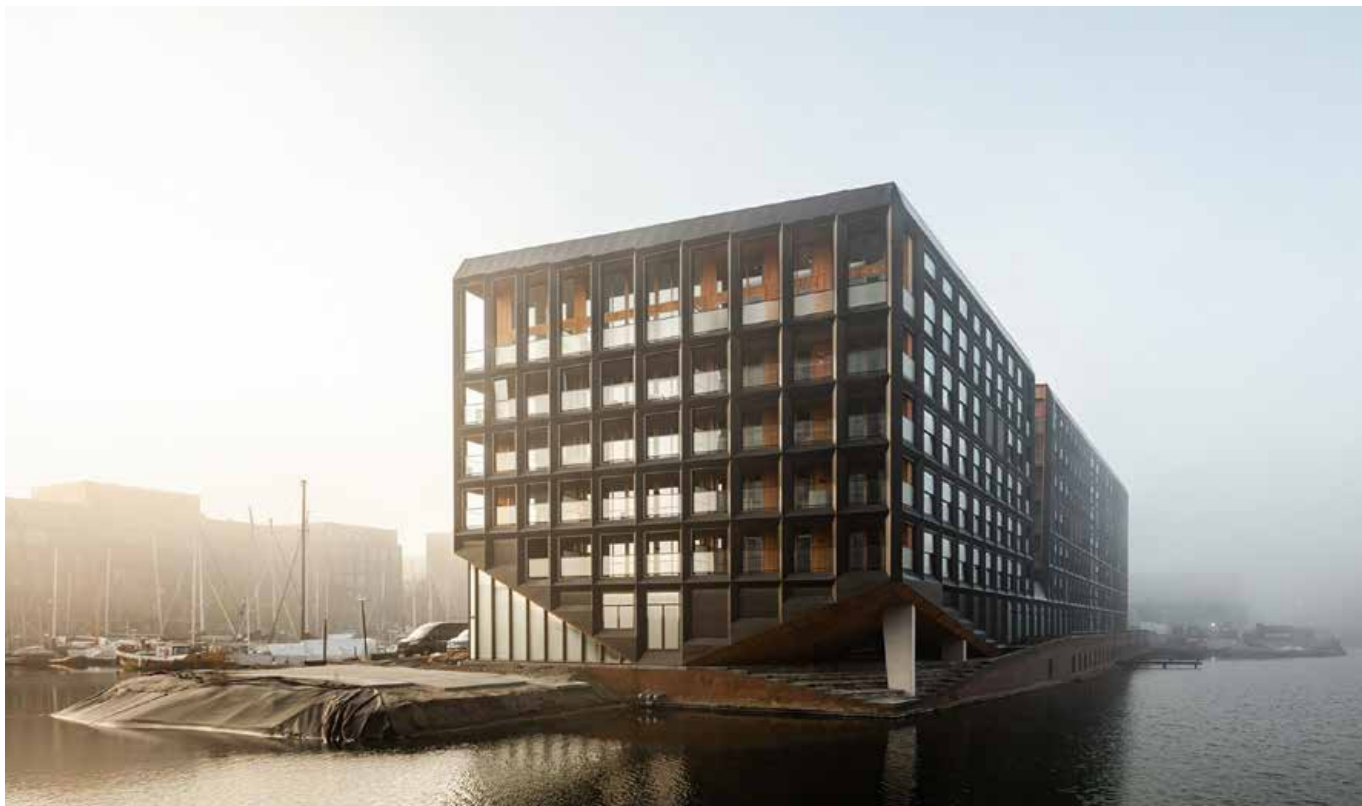
Jonas is meer dan alleen een woongebouw: het is een levendige gemeenschap met veel gemeenschappelijke voorzieningen, zoals een collectief dakstrand en een beach bar. Het gebouw zelf stimuleert ontmoetingen door zijn spectaculaire, vijf etages hoge galerij en een groot aantal gedeelde ruimtes, waaronder filmzalen en een bezoekersruimte. Boven op het dakstrand stroomt laag water waar kinderen in kunnen spelen. Tijdens een rondleiding die Meijers eerder gaf in het gebouw gleden kinderen over de glazen ramen, tot groot vermaak van de mensen in de galerij daaronder. Volgens Meijers zit de kracht van de Jonas erin dat het voor bewoners voelt alsof het hele gebouw van hen is, wat bijdraagt aan een gevoel van geborgenheid in een relatief kleine woonruimte.

Paul Goedknecht en Thomas Verheijen in gesprek met Maïté Tjon A Hie, foto Anne Hopman

Patrick Meijers, foto Anne Hopman

Jonas, foto Sebastian van Damme

'De kracht van de Jonas ligt in het feit dat het voor bewoners voelt alsof het hele gebouw van hen is.'

Uiteraard kwamen er ook kritische vragen uit het publiek, zoals de vraag naar de financiële haalbaarheid van deze gemeenschappelijke ruimtes - en of dit niet doorgerekend wordt in de servicekosten van de bewoners. Meijers legde uit dat tijdens de financiëingsfase van de Jonas enkele vierkante meters uit de woningen zijn gehaald en toegevoegd aan de gemeenschappelijke ruimtes, om zo de financiële haalbaarheid te garanderen.

Ervaringen van bewoners

Alleenwonenden Collin Nicolai en Lian Bokslag deelden hun ervaringen over wonen in NDW21 en Ecodorp Zuiderveld - twee sociale woningbouwprojecten met uiteenlopende invullingen van collectieve voorzieningen. Nicolai sprak over zijn zestig vierkante meter grote woning in een van de eerste opgeleverde gebouwen van NDW21.

Hoewel het onderhoud te wensen overlaat, benadrukte hij dat hij geen behoefte heeft aan een grotere woning: de beschikbare ruimte is meer dan voldoende. De inrichting van NDW21 is gericht op ontmoeting en verbinding, wat de sociale cohesie bevordert. Op dit moment is dat nog lastig: ze zijn een bewonersvereniging aan het opzetten, maar weten nog niet hoe ze iedereen kunnen bereiken.

Bokslag vertelde over het leven in Ecodorp Zuiderveld, waar ecologisch leven en verbinding met de gemeenschap centraal staan. Bewoners onderhouden zelf de tuin en er is een gedeelde woonkamer. Potentiële bewoners leveren hun bijdrage aan de woning door een half jaar bij het Ecodorp te helpen met onderhoud en andere taken. Daarna kunnen ze worden gevraagd om bewoner te worden. Bokslag wees ook op de uitdagingen van het gemeenschapsleven, zoals de acht uur per week die bewoners moeten investeren in het collectief. Ze richten zich nu op het bevorderen van de diversiteit van de gemeenschap en zijn op zoek naar oudere bewoners.

De uitdaging van betaalbaarheid

Stedenbouwkundige Paul Goedknegt (gemeente Nijmegen) en investeringsmanager Thomas Verheijen (MWPO) deelden hun inzichten over de uitdagingen van het realiseren van betaalbare en duurzame eenpersoons

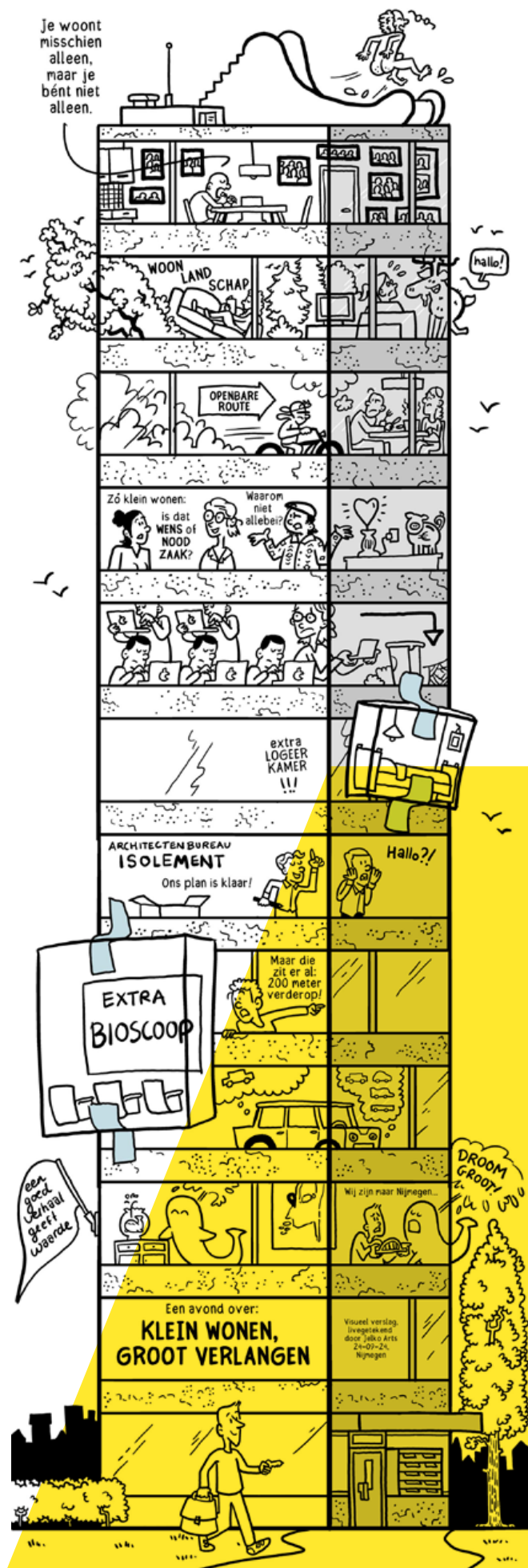
Jelko Arts, foto Anne Hopman

woningen. Goedknecht wees erop dat het belangrijk is om woningen compacter te maken en gemeenschappelijke voorzieningen te bieden, maar benadrukte ook dat financiële haalbaarheid vaak een knelpunt is. Veel woningen worden door commerciële partijen gerealiseerd dus betaalbaarheid blijft een cruciaal aandachtspunt. Ook wees Goedknecht erop dat er in Amsterdam dingen mogelijk zijn die in Nijmegen niet zomaar kunnen. Er is in de Randstad meer durf, en wat dat betreft zitten architecten daar in een luxepositie.

Juist om die reden moet er een woonconcept komen dat echt zoden aan de dijk zet: een soort nieuwe normale woonvorm die niet te overdreven indrukwekkend is, maar juist door zijn soberheid echt effectief kan zijn in heel Nederland, vervolgde Verheijen. Daarbij is het van groot belang dat er een heldere visie is die alle betrokkenen aanspreekt, omdat alleen dan een eenduidig en inspirerend project kan worden neergezet. Ook belichtte hij de ontwikkeling van het gebouw van de Molenpoort, dat een betaalbare plek moet worden voor mensen die na hun studie in het centrum willen blijven wonen: 'Het moet compact zijn om de opbrengst per vierkante meter goed te houden. En daar zet je wat gemeenschappelijke voorzieningen tegenover.' Betaalbaarheid is de cruciale factor, die volgens hem bij iedereen toch de grootste rol speelt. De avond werd afgesloten door stadstekenaar Jelko Arts, de avond samenvatte in een scherpe tekening.

Illustratie Jelko Arts

STAD VOL VERLANGEN

Urban Renewal: How Can Everyone Benefit?

Foto More or Less design

31 oktober

Wanneer hippe cafés, dure appartementen en rijke nieuwkomers naar armere buurten verhuizen, worden bewoners met lagere inkomens vaak verdrongen. Dit proces staat bekend als gentrificatie. Hoe ontstaat gentrificatie? Wat maakt het zo problematisch? En hoe kunnen we buurten en steden opwaarderen zonder de oorspronkelijke bewoners uit te sluiten? Politiek filosoof Ronald Sundstrom, socioloog Arnoud Lagendijk en adviseur stadsontwikkeling Minouche Besters gingen in gesprek over hoe eerlijke stadsontwikkeling eruit zou moeten zien.

Gentrificatie als symptoom

De Amerikaanse filosoof Ronald Sundstrom (University of San Francisco) opende zijn lezing met een overzicht van de woningcrisis in de Bay Area in San Francisco, een regio die vaak wordt gezien als symbool voor de bredere Amerikaanse huisvestingscrisis. Hij legde uit dat er in de VS momenteel een tekort van 2,8 miljoen woningen is, met sommige schattingen die zelfs oplopen tot vijf miljoen. Veel mensen in de VS betalen meer dan dertig procent van hun inkomen aan huur of hypotheek. Dit woningtekort raakt niet alleen de laagste inkomensgroepen, maar ook de middenklasse, die eveneens veel van hun inkomen kwijt zijn aan huisvesting.

Volgens Sundstrom is gentrificatie niet het hoofdprobleem, maar eerder een symptoom van een breder maatschappelijk probleem. Gentrificatie wordt vaak geassocieerd met de opkomst van nieuwe voorzieningen, zoals hippe koffiebars, chique restaurants of fietspaden – vooral zichtbaar in de VS. Sundstrom wees erop dat deze focus op ‘coffiebar-gentrificatie’ veel te beperkt is en de werkelijke problematiek niet omvat. ‘Mijn rol als filosoof is om een visie te bieden, een alternatief voor de dominante neoliberale benaderingen die je vaak in stadhuizen vindt,’ stelde hij. De echte uitdaging ligt in het kritisch onderzoeken van herinvesterings- en desinvesteringen in wijken.

Gebrek aan gelijke kansen

Een van de mogelijke oplossingen voor de woningcrisis, volgens Sundstrom, is de YIMBY-beweging (Yes, In My Backyard). Deze beweging pleit voor meer woningbouw, vooral in progressieve steden die vaak het meeste verzet bieden tegen verdichting. ‘Het is geen toeval dat steden zoals Chicago, New York en San Francisco de ergste woningcrises hebben, maar niet Florida, Texas of Arkansas,’ zei hij. Nieuwe koffietentjes en fietspaden zijn dus slechts symptomen van een dieperliggende problematiek die al generaties lang bestaat: structurele ongelijkheden tussen bevolkingsgroepen.

Dit onrecht speelt niet alleen in grote steden, waar problemen vaak als een kwestie van integratie worden gepresenteerd, maar juist ook in kleinere steden en dorpen. Daar speelt gentrificatie misschien geen rol, maar wel enorme desinvestering en een gebrek aan kansen. Dit, stelde Sundstrom, is het échte probleem: het ontbreken van gelijke kansen voor iedereen. Hij sloot zijn betoog af met twee regels van Nina Simone: ‘You don’t have to live next to me / Just give me my equality.’

Gentrificatie is een beleidskeuze

Stadsontwikkelaar Minouche Besters (STIPO) presenteerde haar visie op gentrificatie vanuit haar expertise in gebiedsontwikkeling. Ze is het niet eens met de vaak gehoorde bewering dat gentrificatie onvermijdelijk is zodra een wijk wordt opgewaardeerd. Volgens haar kan gentrificatie worden voorkomen door buurten zorgvuldig te ontwikkelen, rekening houdend met de belangen van bestaande gemeenschappen.

Bewoners actief betrekken

Besters gaf opheldering over de concepten placemaking en place branding: veel van wat als placemaking wordt gepromoot, blijkt volgens haar in werkelijkheid een vorm

Minouche Besters, foto Ramon Tjan

Ronald Sundstrom, foto Ramon Tjan

‘Gentrificatie worden voorkomen door buurten zorgvuldig te ontwikkelen, rekening houdend met de belangen van bestaande gemeenschappen.’

van commerciële place branding te zijn: gebieden worden snel opgewaardeerd, maar zonder de belangen van de lokale bewoners in overweging te nemen. Haar kritiek was dat de zogenaamde successen van placemaking – zoals de opkomst van hippe koffiebars of foodtrucks – vaak alleen de creatieve klasse en ontwikkelaars ten goede komen. Tegelijkertijd worden oorspronkelijke bewoners indirect verdrongen door gestegen prijzen en de veranderde sfeer in hun wijk.

Ronald Sundstrom, Minouche Besters en Arnoud Lagendijk
in gesprek met Kees Leijenhorst, foto Ramon Tjan

Besters benadrukte dat het essentieel is om eerst met de mensen in een wijk te praten voordat plannen voor herontwikkeling worden gemaakt. In plaats van alleen te focussen op architectuur of de fysieke ruimte, moet de gemeenschap zelf centraal staan in het ontwerp en de uitvoering van veranderingen. Ze verwees naar succesvolle wijkvernieuwingen waarbij bewoners actief betrokken waren, zoals in Hezelpoort in Nijmegen, waar de bewoners zelf aangaven wat voor hen belangrijk was in de herontwikkeling van hun buurt. Dit vereist echter een andere benadering dan de top-down strategieën die vaak de basis leggen voor gentrificatieprocessen.

De rol van de markt

Verder besprak Besters de rol van marktmechanismen, zoals de opkomst van Airbnb en de invloed van expats, in het aandrijven van woningprijzen in populaire wijken. Dit fenomeen heeft te maken met de commercialisering van woningen, waarbij huizen steeds meer worden gezien als goederen in plaats van plekken voor mensen om te wonen. Besters noemde dit het commodificeren van woningen. Ze pleitte voor strengere controle en regelgeving om ervoor

te zorgen dat woningen betaalbaar blijven voor de mensen die er al wonen. Ook stelde ze alternatieve woonvormen voor, zoals wooncoöperaties, waarbij bewoners zelf eigenaar zijn van hun woningen en verantwoordelijk blijven voor het beheer ervan. Dit zou een oplossing kunnen bieden voor de hoge huizenprijzen die door marktwerking worden opgedreven.

Rechtvaardige steden

Na de lezingen volgde een discussie over gentrificatie en woonbeleid, waarbij ook sociaal geograaf Arnoud Lagendijk (Radboud Universiteit) aansloot. Hij verwees naar twee verschillende wijken in Nederland – Klarendal in Arnhem en Tweebos in Rotterdam – om te illustreren hoe de aanpak van stadsvernieuwing het verschil kan maken in de mate van succes en de impact op de bewoners. Hij legde uit dat Klarendal, een wijk die op een succesvolle manier was opgewaardeerd, profiteerde van de actieve betrokkenheid van bewoners en lokale actoren zoals een priester, een gemeenteraadslid en politieagenten. Dit creëerde een gevoel van gemeenschapsbetrokkenheid, wat volgens Lagendijk essentieel is voor een geslaagde

‘De zogenaamde successen van placemaking – zoals de opkomst van hippe koffiebars of foodtrucks – komen vaak alleen de creatieve klasse en ontwikkelaars ten goede.’

wijkvernieuwing. In Tweebos, daarentegen, waar economische belangen en subsidies een grotere rol speelden, leidde het herstel tot de vernietiging van goede woningen en het verlies van sociale netwerken, met vooral negatieve gevolgen voor de bewoners.

Besters beaamde het belang van participatie, waarbij de mensen in de buurt de kans krijgen om hun wensen en zorgen te uiten. Ze benadrukte dat als ontwikkelaars en beleidsmakers echt willen begrijpen wat de behoeften van een wijk zijn, ze eerst de tijd moeten nemen om te luisteren naar de bewoners. Dit houdt in dat er niet alleen gekeken wordt naar de fysieke ruimte, maar ook naar de sociale infrastructuur van een wijk, zoals ontmoetingsplaatsen, parken en lokale winkels.

Sundstrom benadrukte nogmaals dat de meeste progressieve steden, die zich vaak sterk inzetten voor sociale rechtvaardigheid, paradoxaal genoeg juist de grootste tegenstand bieden tegen verdichting en het bouwen van nieuwe woningen. Dit komt volgens hem doordat rijke buurtbewoners vaak bang zijn dat nieuwe woningbouw hun vastgoedwaarde zal verminderen.

De discussie toonde aan dat gentrificatie niet alleen een probleem is van stedelijke vernieuwing, maar van bredere structurele en economische krachten die de toegang tot huisvesting bepalen. Alleen door een bredere en inclusieve benadering, waarbij gentrificatie slechts als symptoom wordt gezien, kunnen steden en woningen rechtvaardiger voor iedereen worden.

PODCAST

Afslag Maas-Waal

Waar de waarde van de Waal voor Nijmegen inmiddels gemeengoed is geworden, gaat dat voor het Maas-Waal-kanaal nog niet op. Dit dertien kilometer lange kanaal, dat de Waal bij Nijmegen verbindt met de Waal bij Heumen ter hoogte van Weurt, staat vooral bekend als harde barrière tussen stadsdeel Dukenburg en Lindenholt enerzijds, en de rest van de stad anderzijds. Waar de Waal identiteitsbepalend is voor de stad, is het kanaal een min of meer zakelijke doorvoerroute. Tegelijkertijd vormt het kanaal een scheiding in de stad: er leven mensen ‘voor’ en ‘achter’ het kanaal. Zo wordt het althans vaak verwoord. In de zesdelige podcast *Afslag Maas-Waal* verkennen ACN en Besiendershuis het heden en de toekomst van het kanaal.

Links en rechts | Binnenvaartmuseum Nijmegen

‘Het Maas-Waalkanaal is een relatief recente menselijke ingreep in het landschap die grote maatschappelijke, stedenbouwkundige en sociale sporen trekt.’

Fysieke en mentale grens

Al decennialang leeft de wens bij bewoners aan beide zijden van het kanaal om iets van de oude verbinding opnieuw zichtbaar te maken. Aan de oostkant van het kanaal bevindt zich het grootste deel van Nijmegen, waaronder het centrum; aan de westkant bevinden zich twee grote stadsdelen die zijn gebouwd vanaf de jaren ‘60, Dukenburg en Lindenholt. Opmerkelijk is dat deze twee stadsdelen duidelijk een ander karakter hebben dan de rest van de stad: het kanaal vormt een fysieke grens en een mentale barrière. De mensen stemmen er anders, wonen er anders, leven er anders.

Ook de fysieke afstand van deze wijken naar het oude stadscentrum is groot – ongeveer acht kilometer, doordat de stad zich vanaf de Tweede Wereldoorlog volledig a-concentrisch ontwikkelde. Het kanaal is een verbinding die een scheiding is geworden. Waar de rivier de Waal een

bijna eeuwige natuurlijke waterweg is, is het kanaal een relatief recente menselijke ingreep in het landschap die grote maatschappelijke, stedenbouwkundige en sociale sporen trekt.

Kanaalzone in transitie

Uit het *Ambitiedocument Kanaalzone-Zuid*, dat gemeente Nijmegen, PosadMaxwan en SITE Urban Development in 2021 opstelden, spreekt de wens van bewoners om het kanaal als centrale plek in te richten voor ontspanning, ontmoeting en verblijf, en om de verbinding tussen beide kanten van het kanaal te verbeteren. Dat moet gebeuren met een nieuw programma voor wonen, werken en recreëren, waarbij ook ruimte is voor rust en natuur. Inmiddels gaat het eerste belangrijke project aan het kanaal in Winkelsteeg – kanaalknoop Zuid – bijna van start. Deze verlangens spelen zich af tegen de achtergrond van grote ruimtelijke en sociale grote uitdagingen, in een

Dennis Gaens

Jozien Wijkhuijs

steeds verder polariserende samenleving. De wens van de gemeente om de stad weer 'bij elkaar te trekken' staat op gespannen voet met krapte op de woningmarkt, kansen-ongelijkheid en de ruimtevrage voor wonen, industrie, klimaat en energie. Hoeveel ruimte is er rondom het Maas-Waalkanaal voor alles en iedereen? En hoe houden we de wijken rondom het kanaal betaalbaar en rechtvaardig?

De podcast

In een zesdelige podcastserie leggen ACN en Besiendershuis bloot hoe het Maas-Waalkanaal een harde grens in de stad is geworden en welke ideeën er bestaan om die grens te beslechten. Podcastmakers Dennis Gaens en Jozien Wijkhuijs halen verhalen op bij mensen die met, langs en op het kanaal leven: van omwonenden, schippers, recreanten en beleidsmakers tot ontwerpers. Ze varen mee op een boot en leggen bijzondere contacten om verhalen op te halen over hoe het huidige kanaal wordt beleefd, wat de fysieke tweedeling voor bewoners betekent en wat de dromen zijn voor een toekomst met het kanaal. Zo spreken Gaens en Wijkhuijs in de podcast met bewoner Laurens Hendriks, schipper Jos Geutjes, stedenbouwkundigen Ilja van Soest en Wander Hendriks en de wijkregisseurs van de stadsdelen grenzend aan het Maas-Waalkanaal.

De journalistieke zoektocht start in aflevering 1 met een duik in de geschiedenis van het Maas-Waalkanaal, een forse, economisch gedreven ingreep in het landschap met grote gevolgen voor de omliggende gemeenschappen. In de tweede aflevering onderzoeken Gaens en Wijkhuijs de verschillen in architectuur en stedenbouw aan weerszijden van het kanaal en de invloed daarop van het kanaal.

'Deze podcastserie legt bloot hoe het Maas-Waalkanaal een harde grens in de stad is geworden en welke ideeën er bestaan om die grens te beslechten.'

Ze spreken met stedenbouwkundigen van gemeente Nijmegen over de keuzes die ten grondslag liggen aan stadsdeel Dukenburg en blikken vooruit op de ontwikkeling van Winkelsteeg en Kanaalzone-Zuid. Thema's die in de overige vier delen van de podcast aan de orde komen zijn het kanaal als vermeende politieke scheidslijn, het belang van de industriehaven en gentrificatie.

Aflevering 1 en 2 werden in maart 2025 gepubliceerd en de overige delen van de podcast worden verspreid over het jaar uitgebracht. In het najaar van 2025 staat een fietstocht op de planning langs het Maas-Waalkanaal onder leiding van beide podcastmakers en stedenbouwkundigen Ilja van Soest en Wander Hendriks. Tijdens deze expeditie verkent ACN de toekomst van het gebied en ontmoeten we onderweg bewoners die hun verhaal delen.

Reinder Bakker, foto Sara Donkers

Negende Architectuurprijs Nijmegen

4 april

In april vierden we de uitreiking van de negende Architectuurprijs Nijmegen en in brede zin de veelzijdigheid aan nieuwe bouwwerken die Nijmegen in twee jaar rijker is geworden. Tijdens een feestelijke avond in De Vasim werden de winnaars van de vakjuryprijs en de publieksprijs bekend gemaakt. De vakjuryprijs werd gewonnen door Studio Architectuur MAKEN voor het natuurinclusieve houtbouwproject Hortus Ludi aan de Dobbelsmannweg. Zecc Architecten sleepte zowel de eervolle vermelding als de publieksprijs in de wacht voor de herbestemming van De Vasim.

Uitreiking

Ruimtelijk ontwerper Reinder Bakker (Overtreders W) trapte de prijsuitreiking in De Vasim af met een oproep aan architecten om meer te experimenteren. De durf om het experiment aan te gaan zit in de vezels van Overtreders W, een ontwerp bureau dat architectuur radicaal probeert te veranderen met gewaagde tijdelijke bouwwerken. Bakker vertelde hoe het verlangen om plastic huisafval in een van hun projecten toe te passen als materiaal uitliep in de opzet van een compleet bedrijf dat plastic afval transformeert naar kleurrijke plastic gevelpanelen. Het was een van de projecten waarmee Overtreders W met een frisse blik vastgeroeste bouwgewoontes probeert te doorbreken. Bakker zijn bevlogen verhaal had de volle aandacht van het publiek, wat bleek uit de vele vragen tijdens de Q&A onder leiding van moderator Maïté Tjon A Hie.

‘De jury preeb bij alle projecten de maatschappelijke voorbeeldfunctie en goed opdrachtgeverschap en herkende daarin iets van het karakter van Nijmegen als een sociale, ideologische en activistische stad.’

Marco Broekman, foto Sara Donkers

Vakjuryprijs

Aansluitend werden de winnaars van de vakjuryprijs en publieksprijs bekend gemaakt door de vakjury. Uit negen genomineerden presenteerde jurylid Marco Broekman (BURA) een selectie van drie projecten: De Vasim door Zecc Architecten, Stevenskerk – kapellen westzijde door Van Hoogevest Architecten en Hortus Ludi door Studio Architectuur MAKEN. De jury preeb bij alle projecten de maatschappelijke voorbeeldfunctie en goed en gedreven opdrachtgeverschap, en herkende daarin iets van het karakter van Nijmegen als een sociale, ideologische en activistische stad. Toch gaf de duurzame toon die het project Hortus Ludi zette uiteindelijk de doorslag.

‘Dit project dient als een inspirerend voorbeeld voor de realisatie van houtbouw, met slimme ontwerpkeuzes zoals het spiegelen van de woningen en het integreren van natuurinclusieve maatregelen zoals nestkasten en groendaken. Hierdoor ontstaat een architectonische beeldtaal, die verder gaat dan een “houten schil” om de woning’, aldus de jury. Daarnaast sprak ze de hoop uit dat de lessen die geleerd zijn bij realisatie van Hortus Ludi ook meegenomen worden door de gemeente en opdrachtgever naar woningbouwprojecten voor een bredere doelgroep.

Eervolle vermelding en publieksprijs

Naast een winnaar kende de jury een eervolle vermelding toe aan de transformatie van De Vasim door Zecc Architecten. ‘Zelfs in de kleinste details, is de historie van deze plek zichtbaar geworden. Het is bewonderenswaardig dat er niet is toegegeven aan de verleiding om het gebouw volledig te programmeren, puur omwille van financiële overwegingen. De jury is onder de indruk van de zorgvuldige integratie van de ingrepen, die nergens geforceerd of amateuristisch aandoen. Dit is zonder twijfel het meest indrukwekkende herbestemmingsproject van Nijmegen.’ Ook het publiek mocht weer een favoriet kiezen en kende De Vasim met een overtuigende 979 punten de publieksprijs toe, gevolgd door wooncomplex Loyd (569 punten) en Havenkade (528 punten).

Winnaar vakjuryprijs, foto Sara Donkers

Winnaar publieksprijs, foto Sara Donkers

De jury

De onafhankelijke jury van de negende Architectuurprijs Nijmegen bestond uit juryvoorzitter Do Janne Vermeulen, architect en medeoprichter van Team V Architectuur, en juryleden Marco Broekman, architect, stedenbouwkundige en partner bij BURA, Philomene van der Vliet, landschapsarchitect en medeoprichter van BOOM Landscape en Freek Lindeman, technisch architect bij Mecanoo en winnaar van de achtste Architectuurprijs Nijmegen.

Juryleden Marco Broekman, Philomene van der Vliet en Freek Lindeman, foto Sara Donkers

Over Architectuurprijs Nijmegen

Architectuurprijs Nijmegen is een terugkerend evenement dat wordt georganiseerd door ACN in opdracht van gemeente Nijmegen. Met deze prijs voor hoogwaardige nieuwe bouwwerken in de stad willen we het lokale architectuurklimaat bevorderen, bewoners betrekken bij hun leefomgeving en een platform bieden aan architecten, bouwers, woningcorporaties, bestuurders en bewoners.

Playtime (1968)

ACN FILMCOLLEGE

Cursusreeks

De architectuur van film

Februari en maart

In ACN filmcollege zochten we in 2024 de raakvlakken op tussen architectuur, kunst en cultuur. In februari traptten we de reeks af met een vierdelige cursus door filmjournalist Kevin Toma (de Volkskrant) over de bijzondere relatie tussen architectuur en film, in samenwerking met Arthouse LUX. Wat hebben de disciplines met elkaar gemeen en waarom kun je film ook zelf als een vorm van architectuur beschouwen? Blockbusters passeerden de revue, maar ook onbekendere arthouse films en verborgen filmparels.

Scheppen van ruimte

‘Het gevoel van hoe het is om ergens te zijn’, is wat Toma de architectonische kracht van film noemde tijdens de eerste cursusavond. ‘Hoe valt het licht? Hoe is de sfeer? Welk gevoel geeft deze plek?’ Voor zowel architectuur als film geldt dat beide disciplines een wereld bouwen. Ter illustratie liet hij verschillende fragmenten zien van klassiekers uit het tijdperk van de stille film, toen veel architecten vanwege de enorme economische crisis hun ontwerpen niet in werkelijkheid konden realiseren – maar wel in films, zoals *Der Golem* en *Das Cabinet des Dr. Caligari*. Meer raakvlakken zijn er in de dimensies van tijd en beweging, die samen sequenties vormen in de manier waarop aparte ruimtes met elkaar verbonden worden. In films beweeg je je als kijker door een plek heen naar een volgende, waardoor er een samenhangende ruimte wordt geschapen in het hoofd van de kijker – zoals dat ook

Metropolis (1927)

'De transparantie van het gebouw benadrukt bovendien de eenzaamheid van het personage.'

gebeurt wanneer je je door een gebouw beweegt. Film schept ruimte voor ronddwalen.

Uit de grond gestampt

Tijdens het tweede college stond set design centraal. Voor films worden complete huizen, steden en werelden letterlijk uit de grond gestampt. Vaak alleen maar de façade van een gebouw of een enkele straathoek, decorstukken die de suggestie moeten wekken van complete gebouwen en openbare ruimtes, terwijl ze in werkelijkheid uit slechts een enkele wand bestaan. Dat – en nog veel méér – maakt van set design een bijzondere vorm van architectuur, die de samenspraak zoekt met vertel- en filmtechnieken. Hoe verhoudt set design zich tot het gebruik van bestaande locaties en architectuur in films? En maakt het uit voor de beleving van de kijker om te weten dat een filmruimte 'echt' bestaat?

'Hoe het spirituele wordt verbeeld, dat is set design' stelde Toma. De set kan een verlengde zijn van de personages en kan accenten leggen op bepaalde thema's van het verhaal. Dit beïnvloedt de ervaring van de kijker van de kleinste details tot de grote gebouwen waarin films zich afspelen. Zo liet Toma aan de hand van het iconische *Schaffer residence*, ontworpen door architect John Lautner, de rol van architectuur en visuele symboliek prachtig zien. In de film *A Single Man* (2009) zien we hoe het expliciete gebruik van de rechte lijnen in de architectuur het personage isoleert. De transparantie van het gebouw benadrukt bovendien de eenzaamheid van het personage.

Toma maakte in dit college veel inzichtelijk over verschillende keuzes binnen set design. Wanneer kies je voor de artistieke controle van een studio, of juist voor de bedrijvigheid van een bestaande locatie? Op welke creatieve manieren kun je deze twee soorten locaties inzetten om een sfeer te creëren? Het gaat in ieder geval om details die de kijkervaring uiteindelijk bepalen. Zo zijn filmmakers en kunstenaars vaak bezig met iets dat je tijdens de tweede, derde of vierde kijkbeurt pas gaat opvallen.

Nieuwe verhalen

Het derde college was gericht op kruisbestuiving tussen architectuur en film en werd verzorgd door architect en filmmaker Jord den Hollander, oprichter van het Architecture Film Festival Rotterdam. Hij vertelde een bevlogen verhaal over de parallellen tussen de werkwijze van

Jord den Hollander, foto Sara Donkers

Publiek, foto Sara Donkers

architecten en regisseurs, waarin hij onder meer het werk van beroemde architecten als Le Corbusier en Frank Lloyd Wright aanhaalde. Hij illustreerde met verschillende voorbeelden hoe architecten gebruikmaken van dezelfde middelen als filmmakers, maar ook hoe de kruisbestuiving andersom werkt – zoals in het voorbeeld dat de film *Blade Runner* ook moderne architectuur onder de aandacht bracht. Maar ook zoiets als toeval is iets wat opduikt in het maakproces van zowel de filmmaker als de architect.

Hoe krachtig filmbeelden zijn en doorwerken op je geheugen illustreerde Den Hollander met een anekdote over zijn bezoek aan Manhattan, New York. Na aankomst had hij veelvuldig het gevoel al eerder op deze plek te zijn geweest, maar dat kwam voort uit de vele films waar deze plek in figureerde. Zo sterk is dus het effect van film: de verbeelde wereld en werkelijke wereld gaan steeds meer door elkaar lopen. De eerste films die gemaakt werden droegen destijds ook bij aan een soortgelijk effect: lange shots van steden en landschappen bedoeld om plekken

‘Of architecten het nou willen of niet, ze worden steeds meer visionairs, die maatschappelijke verlangens een plek moeten geven in hun architectuur.’

van over de hele wereld de woonkamer in te brengen. Den Hollander sloot zijn gastcollege af met de opmerking dat architectuur anno nu steeds over verhalen gaat en op dit vlak steeds meer op films gaan lijken. Verhalen over natuur, gelijkheid en toegankelijkheid spelen een steeds centralere rol in het ontwerpen van een gebouw. Of architecten het nou willen of niet, ze worden steeds meer visionairs, die maatschappelijke verlangens een plek moeten geven in hun architectuur.

Scenes bouwen

In *Film als architectuur*, het vierde en laatste deel van deze reeks colleges, ging Toma verder in op hoe ruimtes ontstaan in film. Waar kunnen we als toeschouwer mee bouwen bij het kijken van een film? We kunnen bouwen met ons verstand, dat ruimtes aan elkaar plakt door continuïteit tot een logische wereld die we kunnen bewonen. We kunnen ook bouwen met onze onderbuik, zoals Stanley Kubrick zo meesterlijk liet zien met *The Shining*. We kunnen ook bouwen met onze geest, een geest die dromen kan en er wellustig op los associeert.

De reeks werd afgesloten met het werk van James Benning, de befaamde experimentele filmmaker die in zijn films de ruimte voor zichzelf laat spreken door het registreren tot een minimum te beperken. Dat doet hij door een camera een plek te laten registreren, oftewel gewoon te laten zijn – terwijl de tijd simpelweg verstrijkt.

ACN FILMCOLLEGE

Japanse architectuur: lagen en leegte

13 juni

In ACN filmcollege zochten we in 2024 de raakvlakken op tussen architectuur, kunst en cultuur. In juni ging ACN dieper in op de unieke ontwerpfilosofie achter Japanse architectuur, waar het spel met licht en schaduw, uniek gebruik van leegte en prachtig materiaalgebruik een grote rol in spelen. Birgit Jürgehake, architect en docent aan TU Delft, introduceerde verschillende Japanse concepten en lichtte toe welke rol deze spelen binnen Japanse architectuur.

Een belangrijk concept in de Japanse cultuur is 'Ma', de zogenaamde negatieve ruimte. Binnen de Japanse architectuur is dit terug te zien in de bewust ontworpen tussenruimte, die fungeert als pauze of als beschouwende leegte. 'Denk bijvoorbeeld aan een lege kamer die niet gevuld is met meubels,' lichtte Birgit Jürgehake (TU Delft) toe. 'Door het ontbreken van voorwerpen in de ruimte ervaar je deze op een heel andere manier, omdat er niets is

dat je aandacht afleidt van de ruimte zelf. Ma staat voor de zonnestraal die binnendringt door de spleet van de openstaande deur en de lege ruimte vult met energie.'

Waardevoller als het verborgen is

Een ander belangrijk concept is 'Oku', dat verwijst naar het binnenste, naar iets dat verborgen is. In de Japanse architectuur keert dit vooral terug in de gelaagdheid van gebouwen, die zich niet blootgeven bij de eerste blik. Hiermee verbonden is het concept 'engawa', de relatie tussen binnen en buiten. Ook lichtte Jürgehake het concept 'Wabi Sabi' toe: Wabi betekent eenvoud en bescheidenheid, terwijl Sabi staat voor het vinden van schoonheid in vergankelijkheid.

Ze illustreerde deze concepten met een verhaal over haar bezoek aan het Teshima Art Museum, ontworpen door architect Ryue Nishizawa. 'Je moet een weg afleggen om er te komen: na een boottocht en een boswandeling

'Door het ontbreken van voorwerpen in de ruimte ervaar je deze op een heel andere manier.'

Miho Museum, foto Kanpai Japan

bereik je het gebouw, maar dan mag je nog niet direct naar binnen: je moet eerst op een bankje zitten om je schoenen uit te doen. Pas daarna ga je het museum binnen, waar een indrukwekkende ervaring op je wacht in een ruimte waar natuur en architectuur intiem met elkaar verbonden zijn.'

Bosbaden

Na afloop van het college was er ruimte voor vragen. Wat kunnen we in het dichtbebouwde Nederland bijvoorbeeld leren van Japanse architectuur? 'De Japanse cultuur is totaal verschillend van de Nederlandse cultuur. Zo is de Japanner vele malen stiller dan de gemiddelde Nederlander, wat het dicht op elkaar samenleven makkelijker maakt.' Ook gaf Jürgehake voorbeelden van kleine rustplekken in de Japanse gebouwde omgeving, waar een bankje staat of een kleine tempel is gebouwd - plekken om even stil te kunnen staan in de dagelijkse hectiek. Dat hier ook in Nederland behoefte aan is illustreerde ze met het Rotterdamse project *Rust in de reuring*, gericht op rustlocaties in de stad.

Daarnaast stipte Jürgehake aan dat voor Japanners de woning niet ophoudt bij de grenzen van het eigen huis, omdat ook de openbare ruimte bewoond wordt - door bijvoorbeeld meer buiten te verblijven, of kort in tempels. Ze vertelde over 'bosbaden', het onderdompelen van jezelf in de natuur als remedie tegen stress en burn-outs. Ook ging ze dieper in op de Michi no eki, een rustplek die langs talloze Japanse (snel)wegen te vinden is waar reizigers even iets kunnen eten of naar het toilet kunnen. Het is ook een plek waar ongedwongen ontmoetingen met anderen plaatsvinden. In Groningen is enkele jaren geleden een soortgelijke plek gebouwd, geïnspireerd op deze Japanse pleisterplaatsen, waar wijkbewoners elkaar ontmoeten.

'In Nederland hebben we een gigantisch probleem wat betreft eenzaamheid, dat door de vergrijzing alleen maar toe zal nemen. Het ontmoeten van anderen is een goede remedie daarvoor, en op dat gebied kunnen we veel leren van Japan - zowel wat betreft woningbouw als de inrichting van de openbare ruimte.'

'De Japanner is vele malen stiller dan de gemiddelde Nederlander, wat het dicht op elkaar samenleven makkelijker maakt.'

Birgit Jürgehake, foto Anne Hopman

ACN FILMCOLLEGE

Robotic Building

9 september

Aan de gebouwen van de toekomst komen steeds minder mensenhanden te pas. Door de innovatie van 3D-printtechniek wordt een groter deel van het bouwproces uitbesteed aan robotica. Bouwen met robots is minder arbeidsintensief, sneller en in de nabije toekomst waarschijnlijk goedkoper. Betekent dit het einde van bouwers en ambachtsmensen? ACN dook in de kansen en bedreigingen van robotica voor de architectuur met architect en onderzoeker Henriette Bier.

Het filmcollege werd geopend met een vertoning van de korte film *Agrilogistics*, die in bezwerende beelden de verhouding tussen mens en robot op scherp wist te zetten. Het machinale ballet van robotarmen die onvermoeibaar precisiewerk verrichten, gefilmd in een strak ritme, werd door de plotse komst van dieren een poëtische en

dromerige fabel. De film, die geselecteerd werd door Go Short, vormde een opmaat tot een interessante blik op de toekomst door Henriette Bier – met een hoofdrol voor slim ontwerp.

Innovaties

In alle sectoren is de verhouding tussen mens en machine aan het veranderen. De architectuur vormt daar geen uitzondering op. Bouwmethodes veranderen snel door slimme innovaties: naar verwachting kan vijftig procent van alle bouwgerelateerde werkzaamheden volledig worden geautomatiseerd. Nog eens vijfenveertig procent kan deels worden overgenomen door techniek, waardoor de bouwer een ondersteunende rol krijgt toebedeeld. Slechts vijf procent aan puur menselijk werk zou dan overblijven.

Henriette Bier (TU Delft) onderzoekt in het Robotic Building Lab van de TU Delft de mogelijkheden van robotica voor de bouwsector. Dat doet ze in de breedste zin van het woord. In haar college kwam slim ontwerp in allerlei vormen voorbij. Zo liet ze verschillende voorbeelden zien van *structural optimization*, een innovatie waarbij berekend wordt hoeveel materiaal er uit een ontwerp kan worden weggehaald terwijl de draagkracht van de constructie behouden blijft. Door alleen de pure essentie van de constructie te bouwen kan er veel materiaal worden

Robotic Building Lab, foto Weitzman School of Design

Henriette Bier in gesprek met Camiel Hendriks

bespaard. Bier toonde verschillende voorbeelden van dergelijke structuren die in de natuur werden geplaatst, waardoor de lege ruimtes in de constructie ruimte bieden aan planten en insecten. Een geplaatst prototype werd bijvoorbeeld direct in gebruik genomen door insecten. Ook liet ze voorbeelden zien van andere toepassingen van dit model. Een belangrijk punt in haar betoog was dat er investeringen nodig zijn vanuit de industrie om prototypes naar de markt te brengen. Ze trok daarbij de vergelijking met de ruimtevaartindustrie, waar op veel grotere schaal geïnvesteerd wordt in technologische innovaties.

3-D printen

Een techniek waar Bier veel aandacht aan besteedde in haar college was 3D-printen, dat ook ingezet kan worden bij de constructie van gebouwen. Een grote uitdaging daarbij is schaal: in principe kan alles geprint worden, maar een belemmerende factor bij het printen van een compleet gebouw is hoogteverschil. Een oplossing die Bier hiervoor aandroeg is het printen van losse bouwcomponenten, die vervolgens op de bouwplaats aan elkaar gemonteerd kunnen worden. Vergelijkbaar met prefab bouwen, maar dan met geprinte bouwdelen.

3D-printen biedt ook andere bijzondere mogelijkheden, vertelde Bier, zoals het bouwen van constructies op de maan of de planeet Mars. Bouwmateriaal kunnen daar geprint worden met materialen die op deze planeten voorhanden zijn, als alternatief voor het cement dat veelvuldig op aarde gebruikt wordt. Het bouwen zelf gebeurt dan door maanrovers met robotarmen, die de verschillende onderdelen aan elkaar monteren. Het European Space Agency financiert onderzoek naar deze mogelijkheden.

‘Elke grote transitie is aanvankelijk angstaanjagend. Er zijn echter enorm veel voordelen aan het inzetten van robots.’

Ook dichterbij huis kunnen robots en 3D-printen een doorslaggevende rol spelen in de woningcrisis, omdat deze bouwmethode het mogelijk maakt om snel betaalbare woningen te realiseren. ‘Dankzij 3D-printen kan dat op goedkope wijze, zonder dat er ingeleverd wordt op kwaliteit. De truc is om op te schalen.’

De schoonheid van robotarchitectuur

Tijdens het gesprek illustreerde Bier haar antwoorden op vragen uit de zaal met interessante voorbeelden. Zo vergeleek ze de conservatieve houding van de Nederlandse bouwindustrie met de situatie in Australië – waar nu al huizen gebouwd worden met robots. ‘Dat is daar wel makkelijker dan hier, omdat het klimaat stabiel is en er minder regenval is. Maar ook de industrie heeft daar een grote rol gespeeld in het verleggen van de grenzen, omdat ze durven te investeren.’

Ook benadrukte Bier het belang van een voortrekkersrol in deze ontwikkelingen, waarbij ze opnieuw stelde dat er meer investeringen vanuit de industrie moeten komen. ‘Kijk naar de Duitse auto-industrie, waar het momenteel niet goed mee gaat omdat ze de boot hebben gemist wat betreft de elektrische auto.’ De verandering zal enorm zijn, vervolgde Bier, dus we moeten gaan erkennen dat robots een enorme impact gaan hebben op de samenleving. ‘Elke grote transitie is aanvankelijk angstaanjagend, zo is het altijd al geweest. Denk bijvoorbeeld aan de reacties op de eerste trein of de eerste auto. Er zijn echter enorm veel voordelen aan het inzetten van robots. Het is bijvoorbeeld nu al moeilijk genoeg om voldoende gekwalificeerde bouwvakkers te vinden. Dat is begrijpelijk, want werken op een bouwterrein is ook geen veilige werkplek voor mensen. Dat is het wel voor robots.’

A Plan for Paradise (2023)

ACN FILMCOLLEGE

A Plan for Paradise

19 november

Wat gebeurt er als een Fins architectenbureau een stad in Nepal wil bouwen? In de documentaire *A Plan for Paradise* toont filmmaker Kati Juurus een vermakelijke, maar vooral ook pijnlijke botsing tussen twee culturen. De westerse vanzelfsprekendheden blijken niet vertaalbaar naar een andere omgeving en het droomproject loopt al snel vast. In het laatste filmcollege van het jaar bekeken we deze documentaire en leerden van architect Robert Verrijt over de soms complexe relatie tussen architectuur en cultuur.

De film *A Plan for Paradise* toont het proces van een Fins architectenbureau dat een stad probeert te bouwen net buiten Kathmandu, maar op een culturele barrière stuit. Een Smart City voor ruim 500.000 inwoners, en dat in een gebied waar op veel plekken nog niet eens verharde wegen zijn aangelegd. De huidige bewoners van dit gebied

voelen de bui al hangen: zij mogen hun grond niet verkopen omdat het project is aangekondigd, maar ze weten ook dat zij niet de 'smart' bewoners zullen zijn als dit project is afgerond. Waar gaan al die mensen heen? En wie gaat dit hele project betalen?

Pijnlijke stiltes

Vanaf minuut één voelt de kijker dezelfde bui al hangen: het hele plan is veel te groot. Bij het bouwen van dit haast megalomane project zijn er ook ontzettend veel praktische hordes. Zo is het gebied volgebouwd met kleine tempels en heiligdommen. 'Nee, deze kunnen niet worden verplaatst of verwijderd. Dat zou de lokale dynamiek totaal verstoren', laten de Nepalese experts weten. Een andere horde ziet de kijker wanneer de Finse architecten hun Nepalese collega's meenemen op een rondleiding door Helsinki. De Nepalese architecten nemen vrolijke selfies met de indrukwekkende houtbouwconstructies van de Finse architect, maar lachen er ook om: hout is in Nepal volstrekt onbetaalbaar.

Bij de projectpresentatie in Kathmandu komt het allemaal tot een kookpunt. De Finse architecten hebben na hard werk vele 3D-renders ontwikkeld die ze vol trots presenteren. De Nepalese functionarissen lachen vriendelijk en zijn dankbaar voor het harde werk, maar blijven onduidelijk over de uiteindelijke realisatie van het project. De Finse architecten tasten totaal in het duister en verlaten de ruimte met een verslagen en verward gevoel.

Robert Verrijt, foto Sara Donkers

Eenmaal terug in Finland doen ze nog een aantal tevergeefse pogingen om het van de grond te krijgen. De architecten die voorheen nauw samenwerkten gaan uit elkaar, om net zo'n onduidelijke redenen als dat de Nepalese architecten ze gaven.

Aanpassen aan de context

We bespraken de film na met Robert Verrijt (Architecture BRIO), die met zijn architectenbureau zowel in Rotterdam als in Mumbai gevestigd is. Hij begon zijn carrière in Sri Lanka, waar hij tijdens zijn studie in aanraking kwam met het werk van architect Geoffrey Bawa, een pionier in tropisch modernisme. Deze ervaring beïnvloedde zijn latere werk sterk en wekte zijn interesse in duurzame architectuur die zich aanpast aan de lokale omgeving. Zijn tijd in India omvatte meer dan vijftien jaar, waarin hij werkte aan uiteenlopende projecten: van educatieve speelplaatsen in stedelijke buitenwijken tot verplaatsbare constructies langs kwetsbare kusten. Steeds opnieuw paste hij zijn benadering aan de unieke context aan, waarbij hij de nadruk legde op duurzame materialen.

Hiërarchische architecten

Een belangrijke kloof die terug is te zien in de film is de mismatch tussen de schaal van ontwerpen van het Finse architectenbureau en de lokale tradities, vertelde Verrijt. Westerse architecten hebben vaak de neiging om met rigide modellen te werken die geen rekening houden met de specifieke wensen van de lokale bevolking. Dit kan resulteren in ontwerpen die niet aansluiten bij de sociale,

‘Westerse architecten hebben vaak de neiging om met rigide modellen te werken die geen rekening houden met de specifieke wensen van de lokale bevolking.’

economische en culturele realiteit ter plekke. Essentiële informatie, zoals de behoeften van bewoners en de lokale geologie, wordt niet altijd goed verzameld of gebruikt. In plaats van zich te richten op het begrijpen van de lokale situatie, blijven sommige architecten vasthouden aan hun eigen ideeën en methoden. Aziatische gemeenschappen voelen zich vaak sterk verbonden met lokale tradities en de symboliek van een locatie, zoals in de documentaire uit het voorbeeld van de tempels bleek.

Verrijt vervolgde dat de film ook de hiërarchische structuur blootlegt van het Finse architectenbureau. Wanneer een van de junior-architecten de terechte vraag stelt hoeveel mensen een klein rijstveld in het midden van een gigantische wijk kan voeden, wordt hij afgewimpeld. Deze top down benadering zie je vaak terug bij bureaus die gerund worden door architecten met sterallures, zogenaamde ‘starchitects’.

Van elkaar leren

Hoe kun je als architect dan een waardevol project realiseren in ontwikkelingslanden? Volgens Verrijt ligt de kracht van westerse architecten in het introduceren van nieuwe perspectieven en technologieën, maar ze moeten niet het idee hebben dat ze een beter begrip hebben van architectuur en stedenbouw. Ze hebben vooral verstand van de westerse context, waarin hun werkwijze goed functioneert. En wat kunnen westerse architecten leren van de Aziatische werkwijze? De rol die participatie speelt in hun cultuur en de creatieve aanpak van opgaves kunnen van waarde zijn voor stedelijke ontwikkeling in Europa, vertelde Verrijt. Dat kan leiden tot gebouwen die duurzaam zijn, inclusief en afgestemd op de lokale context, zoals Geoffrey Bawa al decennia geleden deed in Sri Lanka.

ACN verkent

Te voet of per fiets beleef je de stad op zijn best. Vanuit deze gedachte organiseert ACN maandelijks stadswandelingen en (fiets)excursies, om bewoners op een laagdrempelige kennis te laten maken met de architectuur en ruimtelijke ontwikkeling van Nijmegen. Iedere laatste zondag van de maand maken lokale experts een gevarieerd publiek bekend met de verhalen achter de gebouwen, straten, pleinen en parken van de stad en delen ze hun verrassende kijk op de stad.

Fietstocht Verborgene plekken,
foto Olof Middelbeek

Zondagrondeleidingen

Architectuurhistoricus Michiel Kruidenier, architecten Frank Willems, Paul van Hontem en Ab Hans, stedenbouwkundige Kees Teeken en projectleider Michel Pott namen als rondleiders in totaal ruim 130 deelnemers mee naar alle hoeken van de stad. Wandel- en fietstochten over de Lange Hezelstraat, Kwakkenberg, Winkelsteeg, post '65- architectuur, De Stelt-Zuid, verborgen plekken en de architectuur van Charles Estourgie stonden in 2024 op het programma. Sinds 2023 is architect Frank Willems verantwoordelijk voor de coördinatie ons vaste rondleidingenprogramma en de rondleidingen op aanvraag. In die laatste categorie organiseerden we excursies op

maat voor onder andere Houben / Van Mierlo architecten, stedenbouwkundigen van gemeente Urk, Hurenkamp architecten & adviseurs en gemeente Nieuwegein.

Dagexcursie naar Amersfoort

In het voorjaar gingen we met een groep van 47 deelnemers op excursie naar Amersfoort, *European City of the Year* en door de vakjury geroemd om zijn goede woonklimaat. Architect Jan Poolen (ZEEP) vertelde ons daar alles over de ontwikkeling van De Nieuwe Stad en architectuurhistorica Trudy de Mooy (T31) en ontwikkelaar Maarten de Weerd (Ontwikkelingsbedrijf Vathorst) leidden ons rond door de veelzijdige stadsuitbreiding Vathorst.

Excursie Amersfoort, foto Olof Middelbeek

Fietstocht Zwanenveld, foto Olof Middelbeek

Jaarthema specials

Naast de maandelijkse stadswandelingen organiseerden we een viertal specials rondom ons jaarthema *Stad vol Verlangen*. In onze februari-special *Ornamenten belicht* bekeken we de historische stad door de lens van de fotocamera. Architectuurfotograaf Marco de Groot (Marcorama) en architectuurhistoricus Michiel Kruidenier namen 20 deelnemers mee op ornamentenjacht door de binnenstad en leerden hen alles over de kunst van het fotograferen en ornamenten – van zeventiende-eeuwse tot wederopbouw-architectuur.

In juni organiseerden we in samenwerking met Wintertuin de special *Expeditie rivierdelta van de toekomst*, onderdeel van het project MooiNLxCoLa. Een groep van 40 bewoners en belanghebbenden trok mee met klimaatonderzoeker Wim Timmermans (WUR) over stadseiland Veur-Lent om de impact van waterstijging en droogte op het woonklimaat van Nijmegen te bespreken. Een uitgebreid verslag daarvan is te lezen op pagina 39.

In oktober brachten we met architect Xanders Arets (Bureau A) een bezoek aan het net opgeleverde biobased *Hof Viridis*. De 32 deelnemers luisterden eerst naar een bevlogen verhaal van Aretz over het project, dat hij van begin tot eind ontwikkeld en ontworpen had, op eigen initiatief. Daarna konden ze twee van de zeven

woningen uit het project bezoeken, die allen ontworpen zijn als houten datsja's. Landschapsarchitect Willem Jakobs (Stadsgras) vertelde over de gemeenschappelijke binnentuin, die in nauw overleg met de nieuwe bewoners tot stand kwam en een belangrijke ontmoetingsplek is in het plan.

In december organiseerden we een rondleiding door Zwanenveld onder leiding van belevingsontwerper Marieke van Doorn (Doornroos Imagineers) en stedenbouwkundige Kees Teeken. Met 20 deelnemers fietsten we door de wijk en kwamen we alles te weten over de geschiedenis van Zwanenveld en de stedenbouwkundige idealen achter Dukenburg. Ook richtten we de blik vooruit: hoe verhouden de nieuwbouwplannen voor het Zwanenpark en Winkelcentrum Dukenburg zich tot de woonbehoeftes van lokale bewoners en rijke geschiedenis van de wijk? Van Doorn vertelde over de vijf jaar geleden gepubliceerde belevingskaart voor Zwanenveld en bracht zo het perspectief van de lokale bewoners opnieuw onder de aandacht.

ACN VERKENT

Expeditie rivierdelta van de toekomst

9 juni

Hoe kan de groenblauwe dooradering van de Waal in en om Nijmegen in balans blijven met de enorme woningbouwopgave waarvoor de stad staat? Deze vraag stond centraal tijdens *Expeditie rivierdelta van de toekomst*, onderdeel van het project MooiNLxCoLa. Vanaf het Nijmeegse stadseiland Veur-Lent fietste een groep van 40 bewoners en belanghebbenden mee met klimaat-onderzoeker Wim Timmermans om zijn toekomst-scenario Groene Metropool 2120 te bespreken, waarin de ruimtelijke impact van waterstijging en droogte voor de komende honderd jaar wordt doordacht. De expeditie eindigde met een literaire workshop van schrijver Laurens van de Linde waarbij heden aan de toekomst werd verbonden.

Somalië

Het programma vangt aan met een verhaal over de enorme impact van klimaatverandering in een ander deel van de wereld. Voordat iedereen op de fiets stapt, vertelt azc-bewoner Salah over de situatie in zijn geboorteland. De laatste jaren heeft Somalië te maken met grote overstromingen. Oogsten mislukken en honderdduizenden mensen zijn hun huis ontvlucht. 'In het verleden kwam dit eens in de tien jaar voor. Nu is dat twee keer per jaar.' De droge periodes zijn ook een stuk extremer dan voorheen, waardoor gras voor landbouwdieren verloren gaat. In delen van het land is sprake van hongersnood, versterkt door gewapende conflicten. Volgens Salah kan goed watermanagement levens en bezittingen redden.

Schrijfworkshop door Laurens van de Linde, foto Sara Donkers

Klimaatvluchteling Salah, foto Sara Donkers

Wim Timmermans, foto Sara Donkers

‘Zo is er in Somalië een kanaal gegraven tussen een volle rivier en een droogstaande rivier.’

Optimistisch

De groep verplaatst zich naar fietsbrug De Snelbinder. Deelnemers parkeren beneden hun fiets en lopen de trap van de brug op. Bovenaan vertelt Wim Timmermans (Wageningen University & Research) dat hij optimistisch is. ‘We kunnen best veel doen om goed te kunnen leven met klimaatverandering.’ Hij deelt een kaartje uit van de groene metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Er staan enkele gele vlekken op waar mensen ook in de toekomst hoog en droog zitten, de rest is blauw gekleurd. ‘De invloedssfeer van het water is groot, zoals je kunt zien. We zitten in een rivierengebied. Je kunt niet doen alsof dat niet zo is, ook niet op plekken waar je er weinig van merkt.’ Volgens Timmermans is er nog veel onzekerheid over hoe de regio er in 2120 eruit zal zien. ‘Maar als je er niet over nadenkt, heb je zeker een probleem. We moeten mee ontwikkelen met de natuur, in plaats van tegen de natuur in te gaan. Als je weet wat water doet, kun je daarop anticiperen.’

‘Vraag is hoe we dat verder kunnen verdichten en verhogen en hoe we in de delta de natuur de ruimte kunnen geven. Het is van groot belang dat we niet weer, zoals in het verleden, de natuur koloniseren.’

Stuwwal en rivierfront

Nijmegen is grotendeels gebouwd op een stuwwal en dat is zeer toekomstbestendig. ‘De vraag is hoe we dat verder kunnen verdichten en verhogen en hoe we in de delta de natuur de ruimte kunnen geven. Het is van groot belang dat we niet weer, zoals in het verleden, de natuur koloniseren.’ Als de deelnemers mochten kiezen tussen wonen op een stuwwal of aan de rivier, dan kiezen de meesten

voor de stuwwal. 'Hoog en droog, en met uitzicht', zegt een van hen. Een enkeling ziet zichzelf wonen aan het rivierfront. 'Het is rustgevend. Het brengt gedachten in beweging.' Een deelnemer die op de stuwwal woont, zegt wonen aan de rivier aantrekkelijk te vinden, nu hij het zo aanschouwt. 'Spannender misschien wel.' De groep is eensgezind enthousiast over het Rivierpark, met de Spiegelwaal en het stadseiland. Een ongekende kwaliteit voor Nijmegen, waar de stad direct in contact staat met waternatuur.

Rivierdelta

De groep fietst van het eiland af en stopt op de dijk aan de noordkant, waar gebouwd wordt aan het binnendijs gelegen Nijmegen-Noord. Timmermans: 'In de delta tussen de rivieren zit veel variatie in de ondergrond. Je hebt hoog en laag, maar daar doen we nu niks mee. De nieuwbouw bestaat wel uit gevarieerde woningen, maar is maar één smaak nu.' In de toekomst zal dat anders worden aangepakt. 'Het zal veel meer bouwen op maat zijn.' De meeste deelnemers zien het water niet als bedreiging, blijkt uit een rondvraag. Ze zien mogelijkheden met drijvend wonen en op palen. 'Mooi wonen is haalbaar, mits het water onder controle is,' zegt iemand. Een ander geeft aan dat niet

bouwen in de delta zijn voorkeur heeft. 'Ik ben voor meer woningbouw op de stuwwal. Ook omdat anders de uniciteit van de nieuwe metropoolkern teloorgaat.' Er ontstaat nog een korte discussie over betaalbaarheid. De nieuwe omgang met water kan veel gaan kosten, maar als je niets doet is de schade nog groter, zo klinkt het.

Schrijfworkshop

De expeditie op de fiets eindigt aan de oostelijke zijde van het stadseiland. Op een stukje grasland geeft schrijver Laurens van de Linde, uitgenodigd door literatuurorganisatie Wintertuin, een korte workshop. Na de ruimtelijke relatie met water gaat het nu om de persoonlijke relatie met water. De deelnemers krijgen de opdracht om een brief te schrijven aan de toekomst met een dierbare herinnering. In stilte werken ze aan een tekst. 'Ik voel me rijk', vertelt een van de deelnemers als de pennen zijn neergelegd. Iemand anders vertelt dat ze vroeger aan een andere rivier woonde, en nu aan de Waal. 'Ik hoop dat de rivier een vriend blijft.' Weer een ander zegt: 'Water is in beweging en wij moeten ook gaan bewegen.' De deelnemers vouwen bootjes van het biologisch oplosbaar papier en laten ze te water. Al heel snel lossen de brieven op en worden daarmee één met het water. Een passend einde van de expeditie.

Over deze expeditie

Het programma *Rivierdelta van de toekomst* was een samenwerking van ACN met Wintertuin en onderdeel van MooiNL x CoLa, een project van verschillende Nederlandse architectuurcentra en Ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). In dit project worden de handreikingen van MooiNL besproken met lokale bewoners, uit nieuwsgierigheid naar hun wensen in relatie tot prangende ruimtelijke uitdagingen. Tijdens deze expeditie werd ingegaan op de handreiking 'Groen en gezond leven in de stad'.

'Ik hoop dat de rivier een vriend blijft.'

DAG VAN DE ARCHITECTUUR

Ruimte maken voor de nieuwe stad

Hortus Ludi, foto Maarten van Apeldoorn

16 juni

In 2024 zette ACN de landelijke Dag van de Architectuur (DvdA) in om nieuwe Nijmeegse architectuur onder de aandacht te brengen bij een breed publiek, onder de titel *Ruimte maken, voor de nieuwe stad*. In aanloop naar de DvdA brachten we video-interviews met alle voor de Negende Architectuurprijs Nijmegen genomineerde architecten onder de aandacht. Ook verspreidden we een routekaart met daarop alle ingediende projecten. Op de DvdA zelf bezochten we verschillende winnende en genomineerde projecten en luisterden we naar presentaties van architecten en prijswinnaars Nina Aalbers en Roy van Maarseveen.

Houtbouw en herbestemming

De deelnemers verzamelden zich in De Vasim, waar we de tour door de stad aftraptten met lezingen van Nina Aalbers (Architectuur Maken) en Roy van Maarseveen (Zecc Architects) over hun project en het belang van houtbouw en herbestemmen. Aalbers ontwierp met haar bureau Hortus Ludi – winnaar Negende Architectuurprijs Nijmegen – een inspirerend houtbouwproject dat in samenspel met het naastgelegen Dobbelsmannklooster is ontworpen. Van Maarseveen vertelde over de indrukwekkende herbestemming van de Vasim – publieksprijs en eervolle vermelding – een oude fabriekshal die werd getransformeerd tot een creatieve hub met grote zalen voor publieksevenementen.

Rondleiding Hortus Ludi

Ook gingen ze in op de rol die hun projecten speelden in de transitie naar een klimaatneutrale samenleving, waarin houtbouw en herbestemming een belangrijke rol spelen. In gesprek met het publiek kwam het thema betaalbaarheid aan de orde. De gerealiseerde woningen in het project Hortus Ludi bevinden zich in het hoge koopsegment. Gesproken werd over hoe volgende houtbouwprojecten in Nijmegen bereikbaar kunnen worden voor een brede groep kopers en huurders.

Tour door de stad

Aansluitend namen we de deelnemers mee op pad langs prijswinnaars Hortus Ludi en verschillende genomineerde projecten. Zo bezochten we het herbestemmingsproject Blommers Waterbassin, waar de groep werd rondgeleid door architect Koen Geraedts (Boeijenjong Architecten). Hij vertelde hoe het oude waterbassin – dat aanvankelijk op de slooplijst stond – door een ambitieuze opdrachtgever nieuw leven kreeg ingeblazen. Het bassin met wanden van een halve meter dik is getransformeerd tot een koffiebranderij en restaurant, waarbij ook in het interieur het bijzondere industriële verleden nog goed zichtbaar is. Ook de herbestemming van de westkapellen van de Stevenskerk werd aangedaan. Architect Andrea

Dolfsma (Van Hoogevest Architecten) vertelde over de eyecatcher van het ontwerp, een gigantische glasplaat die over de volledige hoogte van de kerk werd gebouwd. Op deze manier kan de grote open ruimte van de kerk worden afgesloten en multifunctioneel worden gebruikt, waarbij nog steeds voldoende licht naar binnen valt in de prachtige historische kerk.

Stedenbouwkundige Kees Zoon (gemeente Nijmegen) leidde de groep rond langs de genomineerde projecten in het Hart van de Waalsprong, waaronder het indrukwekkende Parkeerhuis Blik van korthtielens architecten. Zoon vertelde over het stedenbouwkundige ontwerp van De Zwarte Hond en de functie die Hart van de Waalsprong vervult in de ontwikkeling van Nijmegen-Noord.

Over Dag van de Architectuur

Het programma *Ruimte maken, voor de nieuwe stad* was onderdeel van de landelijke Dag van de Architectuur, met in 2024 als titel Ruimte maken. Thema's worden jaarlijks vastgesteld binnen het samenwerkingsverband Stichting Coördinatie Lokale Architectuurinitiatieven (CoLa). ACN onderschrijft het belang van het samenwerkingsverband tussen Nederlandse architectuurcentra, omdat we elkaar versterken door samen te werken en door collectief naar buiten te treden ook op landelijk niveau onze impact kunnen vergroten.

Rondleiding Blommers waterbassin

KENNISDAG

Groningen bezoekt Nijmegen

28 juni

In het kader van de Groninger Architectuurmaand en -prijs organiseerde ACN in samenwerking met GRAS twee kennisdagen. Op 28 juni trapte ACN af met een uitgebreid programma rondom actuele Nijmeegse opgaves, samengesteld voor Groningse professionals uit de bouwsector. Op 4 oktober bezocht Nijmegen Groningen. Welke verlangens kenmerken de stadsontwikkeling van beide steden en wat kunnen ze van elkaar leren?

Werkmanhof Groningen

Genius loci

De dna's van Nijmegen en Groningen kennen misschien wel meer overeenkomsten dan verschillen. Beide zijn middelgrote Nederlandse steden, met een relatief grote studentenpopulatie en een oververtegenwoordiging van politiek links in de gemeenteraad. En ruimtelijk gezien staan de twee steden voor vergelijkbare uitdagingen: een ingrijpende spoorontwikkeling, een omvangrijke binnenstedelijke woningbouwopgave en een prangend mobiliteitsvraagstuk.

Toch zijn er ook veel verschillen in de aanpak van vergelijkbare opgaves. Zo legt Groningen met zijn Handboek Hoger Bouwen in zijn verdichtingsopgave het accent op de leefkwaliteit en leefbaarheid van hoogbouw, terwijl Nijmegen met zijn omgevingsvisie *De nabije stad* focust op nabijheid van voorzieningen in acht onderscheidde stedelijke omgevingen. Een kennisuitwisseling over deze twee benaderingen van de woningbouwopgave stond daarom centraal tijdens de ochtend.

Broedplaatsen

Na een kort welkom door wethouders Noël Vergunst (gemeente Nijmegen) en Rik van Niejenhuis (gemeente Groningen) vertelde strategisch planoloog Kristiaan

Laumen in vogelvlucht over de ruimtelijke uitdagingen waarvoor Nijmegen staat, richting een sociale, gezonde, duurzame en economisch veerkrachtige stad. Zijn presentatie was de introductie op een dagvullend programma, waarin stil werd gestaan bij de ontwikkeling van het NYMA-kwartier, het Stationsdistrict en Waalfront.

Stedenbouwkundige Ingrid van de Vossenbergh gaf een korte toelichting op de omgang van Nijmegen met creatieve broedplaatsen in het NYMA-kwartier, gevolgd door rondleidingen van architecten Bas de Vries en Roy van Maarseveen door NYMA Makersplaats en De Vasim. De delegatie uit Groningen was in het bijzonder geïnteresseerd in de unieke ontwikkelstrategie achter het gebied, om lessen uit te trekken voor hun Suikerterrein. Vooral het gegeven dat de NYMA Makersplaats tot stand is gekomen zonder tussenkomst van een ontwikkelaar – de organisatie achter het initiatief was zelf de ‘gelegenheidsontwikkelaar’ – wekte de belangstelling.

Hoger bouwen en nabijheid

Na de lunch stond een kennissessie over binnenstedelijk bouwen op het programma. Laumen vertelde allereerst over de Nijmeegse strategie om een nabije stad te worden, en de uitdaging om vooral ook een sociale en rechtvaardige stad te blijven. Woningbouwopgaves

binnen de stad moeten niet alleen nieuw draagvlak voor voorzieningen creëren, maar ook bijdragen aan gemeenschapsvorming.

Groningen vloog zijn binnenstedelijke woningbouwopgave aan vanuit een andere hoek, vertelde stedenbouwkundige Ruben Wiersma (Atelier Stadsbouwmeester). Hij lichtte de kersverse hoogbouwvisie voor Groningen toe getiteld *Handboek Hoger Bouwen*. ‘Het gaat ons niet alleen om hoge torens, maar om alle gebouwen vanaf vijf verdiepingen’, vertelde hij. Het doel van het Groningse handboek is om het gesprek over de kwaliteit van bouwplannen in de stad te bevorderen tussen projectontwikkelaars, ontwerpers, de gemeente en inwoners.

Lessen voor thuis

Aansluitend op de kennissessie splitste de groep zich op en werden twee Nijmeegse praktijkvoorbeelden van binnenstedelijk verdichten bezocht: het Waalfront en Stationsdistrict. Landschapsarchitect Mathieu Schouten en projectdirecteur Berry Evers leidden een groep rond langs het Waalfront, een binnenstedelijk herontwikkeling van industrie naar wonen. Gebiedsmanager Paul Matthieu liet een deel van de Groningse delegatie kennis maken met de toekomstige plannen voor het Stationsdistrict.

Kennisdag Groningen en Groninger Architectuurprijs

Op 4 oktober nam ACN een Nijmeegse delegatie mee naar Groningen voor presentaties en projectbezoeken over lokale ruimtelijke ontwikkelingen. Wat bijbleef was het hoogwaardige Groningse architectuurklimaat, dat diep geworteld is in de nauwe samenwerking tussen GRAS, Atelier Stadsbouwmeester en gemeente Groningen. De kwaliteit van de architectuur, de vele manifestaties en ontwerpwedstrijden, het lokale ambitieniveau en de rol die GRAS ook had voor de regio maakten grote indruk op de Nijmeegse delegatie.

Aansluitend op de kennisdag in Groningen vond de uitreiking van de Groninger Architectuurprijs plaats, dat in 2024 een door ACN samengestelde Nijmeegse vakjury kende – bestaande uit Jooske Baris, Martin-Paul Neys, Mathieu Schouten, Coralie van der Burg, Koen Geraedts en Paul van Doorn. Het project Werkmanhof van Zofa Architecten werd tot winnaar verkozen van de Groninger Architectuurprijs 2024.

NYMA Makersplaats Nijmegen

HOOG // DIEP

De kwaliteit van de gebouwde omgeving gaat iedereen aan. Daarom betreft ACN een breed publiek bij de inrichting van onze leefomgeving met een veelzijdig, actueel en vooral inhoudelijk programma. Een programma dat we vijf jaar geleden versterkten met stadsredactie Hoog // Diep. Als onafhankelijk platform werpt Hoog // Diep een positief kritische blik op de stadsontwikkeling van Nijmegen. Niet om bovenop de actualiteit te duiken, maar om stedelijke ontwikkelingen – daar waar mensen en stenen elkaar raken – in een breder maatschappelijk kader te plaatsen.

De Paraplufabriek, foto Anne Hopman

In 2024 boog stadsredactie Hoog // Diep zich over uiteenlopende thema's die speelden in Nijmegen en omstreken. Kersverse redacteur Willem Claassen schreef een eerste artikel in de nieuwe serie *Nijmeegse Ontwerpers aan het woord*, waarin lokale architecten en ontwerpers hun visie op de stad delen en reflecteren op het Nijmeegse architectuurklimaat. Daarvoor sprak hij met architecten Koen Geraedts en Ward Boeijen (Boeijenjong Architecten). Ook

doek Claassen in het woonconcept achter het nieuwe Metterswane, een voorproef van de ontwikkeling van Stationsdistrict Nijmegen. Redacteur Jozien Wijkhuijs onderzocht in *Wennen aan de looks van een houten huis* het schoonheidsideaal achter biobased architectuur en schreef een artikel over de waarde van broedplaatsen voor Nijmegen in het kader van een aankomend nieuw gemeentelijk beleid. Redacteur Mieke Dings besteedde

Interview met Ab Hans, foto Anne Hopman

Tot slot interviewde Jozien Wijkhuis voor de serie *Nijmeegse ontwerpers aan het woord* de Nijmeegse architect Paul van Hontem over zijn ontwerpvisie, post-65 architectuur en duurzaamheid. Fotograaf Anne Hopman maakte voor fotocolumn *Kiek* beeldreportages over een straat vol afgedankte kersbomen, klokken in de publieke ruimte en graffiti met anonieme liefdesverklaringen.

De redactie

De Hoog // Diep redactie bestaat uit een sterk team gespecialiseerd in onderzoeksjournalistiek:

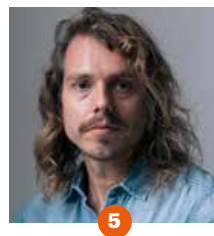
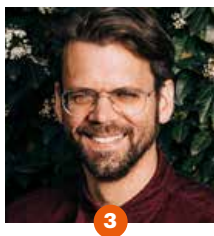
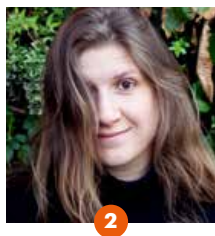
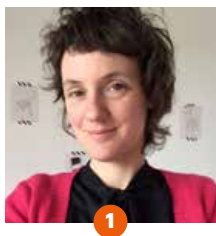
- 1 **Mieke Dings** is auteur en architectuurhistorica. Ze schrijft boeken en artikelen voor diverse bladen.
- 2 **Jozien Wijkhuis** is journalist, tekstschrijver en radiomaker. Ze werkt onder andere voor De Nieuwe Oost | Wintertuin, Radboud Magazine, Dag & Nacht media en Oneworld.
- 3 **Willem Claassen** is freelance auteur (proza en non-fictie). Hij schrijft columns voor De Gelderlander en begeleidt schrijvers in het talentontwikkeltraject van Wintertuin | De Nieuwe Oost.
- 4 **Anne Hopman** is fotograaf en vormgever. Ze verkent steden met een frisse blik en oog voor detail.
- 5 **Andy Leenen** is eindredacteur en communicatie-medewerker bij ACN.
- 6 **Camiel Hendriks** is projectcoördinator en programmamaker bij ACN.

Lentse Plas, foto Anne Hopman

in de longread *Sponzig Nijmegen* aandacht aan de waterbestendigheid van Nijmegen en sprak in de reeks *Nijmeegse ontwerpers aan het woord* met architect Ab Hans (Loko Architecten).

In het najaar van 2024 interviewde Willem Claassen architect Cecile Raas van FLOW Architecten en onderzocht hij hoe natuurinclusief het Nijmegen van nu is. In november schreef Mieke Dings een diepgaand artikel over het belang van waterbeheer in een regio die te maken krijgt met zowel waterpieken als -dalen.

‘Met de Bouwkamer verbindt ACN lokale professionals aan leden van gemeente Nijmegen om bij te dragen aan goed opdrachtgeverschap, meer maatschappelijk relevante projectresultaten en een stevige regionale beroepspraktijk.’

Bouwkamer Nijmegen

In 2016 richtte ACN Bouwkamer Nijmegen op. Tijdens bijeenkomsten van de Bouwkamer worden actuele ontwikkelingen in de bouwwereld besproken met professionals, van architecten, stedenbouwers, ontwikkelaars, makelaars, beleidsmakers, aannemers tot adviseurs. Ze ontmoeten elkaar voor kennisuitwisseling tijdens uiteenlopende programma's, zoals een excursie, debat of symposium. Met de Bouwkamer verbindt ACN bovendien lokale professionals aan leden van gemeente Nijmegen om bij te dragen aan goed opdrachtgeverschap, meer maatschappelijk relevante projectresultaten en een stevige regionale beroepspraktijk.

De Bouwkamer organiseert gemiddeld acht ledenbijeenkomsten per jaar, telt meer dan 80 leden en is hét netwerk voor bouwend Nijmegen. Het actuele programma werd in 2024 samengesteld door ambassadeurs Huub van Rumund, Frank Willems, Thea van den Heuvel, Koen Roordink, Michel Pott, Coralie van der Burg, Pieterneel Blankenstein, Mark Boom en Paul van Doorn. In januari werd het jaar afgetrapt met een nieuwjaarsbijeenkomst. Oud-journalist Rob Jaspers luidde het nieuwe jaar in met een ode aan zijn geliefde stad Nijmegen. Een maand

Debatavond woningbouwopgave, foto Thea van den Heuvel

later stond in *Melden bij de uitvoerder* een bezoek aan appartementencomplex Doddendaal op het programma. Architect Sven Dyckhoff (Flow Architecten) gaf een toelichting op het ontwerp en leidde samen met de ontwikkelaar en aannemer de deelnemers rond door het gebouw.

In maart bezocht de Bouwkamerleden in een tweede editie van *Melden bij de uitvoerder* het Opus-gebouw, een voormalige meisjesschool uit 1922 dat is herbestemd naar boutique-hotel The Rebyl. Afgevaardigden van ontwikkelaar Lingotto en aannemer Van de Klok vertelden over het project.

In april organiseerden de Bouwkamerambassadeurs een excursie naar 's Hertogenbosch, waarin het Gasthuiskwartier, nieuwbouwproject Amadeiro en het Paleiskwartier centraal stonden. Het dagvullende programma bestond uit presentaties en rondleidingen door onder andere projectmanager Erwin Olzheim (gemeente 's-Hertogenbosch), ontwikkelaar Henk Berends (RYSE) en ontwikkelmanagers Marcel Janssen (AM) en Joost de Bruijn (Boost Herontwikkeling). Een maand later stond in *Melden bij de uitvoerder* een bezoek aan het nieuwe Archeologisch Depot Nijmegen Gelderland op de agenda.

De Bouwkamerleden kregen tekst en uitleg van project-leider Henk van Ramshorst (gemeente Nijmegen), wet-houder Tobias van Elferen (gemeente Nijmegen) en architect Niels Ponjee (Diederendirrix Architecten). Aansluitend werden het oude en nieuwe depot bezocht. De Bouwkamer luidde de zomer in met een barbecue bij Watersportcentrum Het Bastion, waar projectontwikkelaar Domien Driessen (gemeente Nijmegen) en architect Martin Paul-Neys (Level of Detail Architecten) een rondleiding verzorgden door het kersverse watersportcentrum. De voorzitter van studentenroeivereniging Phocas vertelde over het belang van het project voor een levendig Rivier-park.

In oktober stond de gebiedsvisie van Stationsdistrict Nijmegen op het programma. Stedenbouwkundige Marlies de Nijs (gemeente Nijmegen) lichtte deze toe en gaf aansluitend een rondleiding door het plangebied. Cultuurhistoricus Wim Boerefijn (gemeente Nijmegen) verzorgde een rondleiding over het culturele erfgoed in het Stationsdistrict. In november sloot de Bouwkamer het jaar af met een debatavond over de rol van Nijmegen in de landelijke woningbouwopgave. Onder leiding van Henri Schimmel gingen economisch geograaf Theo Stautterer (Stadkwadraat) en adviseur Friso de Zeeuw (Friso Advies)

Rondleiding The Rebyl, foto Thea van den Heuvel

Rondleiding Het Bastion, foto Thea van den Heuvel

in op de vraag hoe Nijmegen kan blijven voldoen aan de aanhoudende woningvraag, en hoe de stad betaalbaar blijft in een overspannen woningmarkt. Ze bespraken wat Nijmegen kan doen op de korte termijn, maar ook hoe de stad na 2030 kan zorgdragen voor een continue bouw-stroom.

ACN **café**

Tijdens ACN café staan projecten met een sociale-maatschappelijke invalshoek centraal, nieuwbouw-projecten die kwaliteit toevoegen aan een buurt of wijk, maar vaak nog onbekend zijn bij buurtbewoners zelf. De formule is eenvoudig: we nodigen architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten en opdrachtgevers uit om het betreffende project toe te lichten in een ontspannen, laagdrempelige setting, leiden daarna de deelnemers rond en sluiten af met een borrel.

Living Inn, foto Brigitte Dirksen

De vrijwilligers van ACN café flyeren huis-aan-huis om buurtbewoners te betrekken bij de bijeenkomsten. We organiseren de doorgaans drukbezochte cafés altijd op locatie, in alle uithoeken van de stad, en bereiken zo bewoners die we anders niet zo snel tegenkomen.

In mei bezochten we met ACN café het project NDW21 van de Nijmeegse woningcorporaties Talis, Woonwaarts, SSH& en Portaal. Het is de eerste buurt die gerealiseerd is in Winkelsteeg, een nieuw stadsdeel waar wonen

wordt gecombineerd met werken. Projectmanager Hillina Wolters-Nijkamp (Talis) en projectleider Eef Neijenhuisen (gemeente Nijmegen) vertelden over de totstandkoming van NDW21. Buurtbeheerder Mirjam Verheem (Woonwaarts) gaf toelichting op de bijzondere aandacht in het project voor gemeenschapsvorming. Architect Niek Immers (Doepel Strijkers architects) vertelde over het ontwerp met demontabele bouwdelen. Daarna werden de 31 deelnemers rondgeleid door het project.

NDW21, foto Loes van Boesschoten

Nieuwe woningen in voormalige basisschool Blauwe Buut, foto Olof Middelbeek

'Tijdens ACN café staan nieuwbouwprojecten met een sociale-maatschappelijke invalshoek centraal die vaak nog onbekend zijn bij de buurtbewoners zelf.'

Tijdens het café van oktober stond een bijzonder nieuwbouwproject centraal: Living Inn. Het project kenmerkt zich door een voor de commerciële huursector uniek woonconcept, waar senioren en starters samenwonen in één gebouw en omzien naar elkaar. Stedenbouwkundige Kees Zoon (gemeente Nijmegen) vertelde over de plek die het project inneemt in het stedenbouwkundig plan van nieuwbouwwijk Hof van Holland. CEO Hendrik Roozen (Roozen en Hoppe Groep) gaf inkijk in het woonconcept achter Living Inn. Bestuurder Rita Arts (De Waalboog) vertelde over de invulling van het zorgprogramma en communitymanager Isolde Verhoeven (Roozen en Hoppe Groep) over de bevordering van de sociale interactie tussen bewoners én de omgeving. Zoals altijd werden de – deze keer 60 – deelnemers rondgeleid door het gebouw.

Een maand later stond in het laatste ACN café van het jaar de herbestemming van het naoorlogse schoolgebouw De Blauwe Buut centraal. Het gebouw aan de Molukkenstraat werd gered van de sloop en getransformeerd tot een woongebouw met eigentijdse doorzonappartementen, en daarnaast uitgebreid met een nieuw bouwdeel. Architect Bastiaan Buurman (opZoom Architecten) vertelde over de uitdagingen die de herbestemming van de school met zich meebracht en over de nieuwe relatie die het gebouw aan

gaat met de buurt. Landschapsarchitect Rob Aben (Rob Aben Landschapsarchitectuur) ging vervolgens dieper in op de herinrichting van de buitenruimte. Bewoner Ria Meijers vertelde over hoe ze betrokken werd bij het proces, vanaf de toewijzing van haar woning tot aan de oplevering. Daarna bezochten de 79 deelnemers enkele appartementen.

Programmateam

In 2024 bestond het programmateam van ACN café uit deze vrijwilligers: Brigitte Dirksen, Anita Reitsema, Olof Middelbeek, Loes van Boesschoten, Rick Hakkens, Irma van den Heuvel en Moniek Hendriks.

Over ACN

ACN betreft een breed publiek bij de ruimtelijke ontwikkeling van Nijmegen. Dat doen we door actuele thema's en (inter)nationale trends op het gebied van architectuur en stedelijke ontwikkeling te agenderen en te verbinden aan de Nijmeegse context. Onze programma's en projecten organiseren we zelfstandig en in coproductie met culturele en maatschappelijke partners. In 2024 stond 'Stad vol verlangen' centraal in onze themareeks, en organiseerden we uiteenlopende programma's binnen de formats ACN filmcollege, ACN café, ACN verkent, Dag van de Architectuur, Hoog // Diep, Architectuurprijs Nijmegen en Bouwkamer Nijmegen.

Platformfunctie

ACN is een onafhankelijk platform voor architectuur en de stad, waar experts reflecteren op actuele thema's binnen de architectuur, waar bewoners het gesprek aangaan met ontwerpers, bouwers, beleidsmakers en politici, en waar wordt gedebatteerd over de koers van de stadsontwikkeling van Nijmegen. We kiezen bij ACN bewust voor ruimtelijke vraagstukken van regionale of landelijke betekenis, dilemma's die ons allemaal aangaan en directe gevolgen hebben op het leven in de stad. In onze multidisciplinaire programma's verbinden we de kennis van uiteenlopende specialisten aan grotere opgaven met als doel om het lokale debat te verrijken. We zoeken zoveel mogelijk de samenwerking op met culturele en maatschappelijke partners in onze regio om onze lokale impact te maximaliseren. In 2024 werkten we samen met: Arthouse LUX, Radboud Reflects, Besiendershuis, Go Short, Wintertuin | De Nieuwe Oost, Groene Metropoolregio, gemeente Nijmegen, NYMA Makersplaats en de landelijke architectuurplatforms voor de Dag van de Architectuur.

Doelgroepen en formats

De activiteiten van ACN richten zich op een divers publiek: van de geïnteresseerde leek tot het vakpubliek. We stemmen programmaformat, doelstelling en doelgroep op elkaar af en stimuleren ontmoeting en interactie. Dat doen we aan de hand van verrassende programmaformats, maar ook door steeds de juiste programmapartner en zijn achterban te matchen met onze doelstelling.

In 2024 kent ons jaarprogramma de volgende herkenbare formats:

- Multidisciplinaire programma's en projecten over actuele ruimtelijke vraagstukken;
- Stadszaken: debatten met de stad over actuele ruimtelijke ontwikkelingen in Nijmegen. Belangrijke spelers krijgen het podium en gaan het gesprek aan met lokale stakeholders;
- ACN filmcollege: colleges en filmavonden op het snijvlak van architectuur, kunst en cultuur met architecten, kunst- en cultuurkenners en academici;
- ACN café: informele vrijdagmiddagbijeenkomst op locatie voor wijkbewoners, met een presentatie van nieuwe projecten in de wijk;
- ACN verkent: excursies, rondleidingen en fietstochten onder leiding van lokale experts en gastrondleiders (zonder achtergrond in ontwerp);
- Hoog // Diep: artikelen, interviews en columns over ruimtelijke ontwikkelingen in en om de stad, door experts met een scherpe blik op de leefomgeving.

Bestuur en organisatie

Het bestuur van Stichting Architectuurcentrum Nijmegen houdt actief toezicht op de organisatie, adviseert het projectbureau en is verantwoordelijk voor het beleid van ACN. Bestuursleden werken onbezoldigd en het bestuur hanteert een rooster van aftreden. In overleg met onze subsidieverstrekker gemeente Nijmegen is afgesproken om vanaf 2023 medewerkers van de gemeente geen rol meer toe te kennen binnen het bestuur van Stichting Architectuurcentrum Nijmegen, om de objectiviteit van bestuursleden en ambtenaren te blijven borgen. Voor de lokale inbedding van ACN denken gemeente ambtenaren voortaan mee in de rol van adviseur. Adviseurs denken mee met het bestuur, maar hebben verder geen stemrecht binnen de stichting.

Het bestuur werd begin 2024 gevormd door:

Kurt Gouwy (1970) – voorzitter, portefeuille Strategie en Governance & Inclusiviteit / directeur en architect bij AIR Architectuur en Research;

Rens Rikken (1976) – penningmeester, portefeuille Personeel / adjunct-directeur bij Van Wijnen Projectontwikkeling;

Koen Fleuren (1976) – secretaris, portefeuille Huisvesting / hoofd Huisvestings- en Vastgoedmanagement Radboud Universiteit;

Coralie van der Burg (1973) – portefeuille les Bouwkamer en Stakeholders / Project- en Procesmanager bij Stout Groep;

Nanet Hendriks (1993) – portefeuilles Communicatie en Vernieuwing / planontwikkelaar bij Giesbers Ontwikkelen en Bouwen.

Het projectbureau bestond in 2024 uit:

Dave Willems – directeur ACN, bouwkundige en filosoof;

Camiel Hendriks – programmamaker en filosoof;

Andy Leenen – communicatie, freelance communicatie-adviseur en tekstschrijver;

Erik de Gans – administratie, zelfstandig ondernemer op gebied van toerisme, recreatie en cultuurhistorie;

Kiki Kolman – freelance programmamaker en moderator.

Frank Willems – rondleidingen en excursies, architect.

Het bestuur werd in 2024 geadviseerd door:

Wander Hendriks – stedenbouwkundige bij gemeente Nijmegen.

In 2024 bedroeg het aantal vaste krachten 1,4 FTE (freelancers met overeenkomst) en werd ACN voor de uitvoering van het programma ondersteund door zeven vrijwilligers.

ACN denktank

Kennis en deskundigheid vormen de basis voor een actueel en inhoudelijk verdiepend programma. Daarom betreft ACN professionals met verschillende achtergronden actief bij het bedenken en samenstellen van de programmering. De ACN denktank komt zes keer per jaar bij elkaar in sessies van anderhalf uur, in de periode van maart tot en met september.

De denktank bestond in 2024 uit:

Thea van den Heuvel – architectuurfotograaf en Bouwkamerambassadeur;

Koen Geraedts – architect, context specialist en eigenaar Atelier Herbestemming;

Mieke Dings – architectuur- en stadshistorica bij Bureau Dings;

Lisa Baltussen – stedenbouwkundige bij gemeente Nijmegen.

Bas de Vries – architect en medeoprichter NYMA Makersplaats;

Luuk Cornelissen – stedenbouwkundige bij Royal HaskoningDHV;

Wander Hendriks – stedenbouwkundige bij gemeente Nijmegen.

Cécile Raas – architect bij FLOW Architecten;

Ginn Maas – architect bij Level of Detail Architecten.

Totstandkoming jaarprogramma

Het jaarprogramma van ACN komt tot stand na meerdere overlegondes, waarin de leden van de denktank op basis van hun expertise en consultatie van de eigen achterban thema's inbrengen. Deze input wordt door het projectbureau zorgvuldig gewogen en samengebracht in een unaniem gedragen jaarthema.

Het concept jaarprogramma bespreken we in een aanvullende sessie met externe experts binnen en buiten ons netwerk. In 2024 waren dat: Noël Vergunst – wethouder Stedelijke Ontwikkeling, Ruimtelijke Ordening, Grondbeleid, Cultuur; Selby van Holthe – promovendus filosofie en freelance adviseur; Harm Tilman – schrijver, docent en moderator; Leon van Meijel – adviseur in cultuurhistorie; Margit Schuster – opleidingscoördinator stedenbouw Rotterdamse Academie voor Bouwkunst; Tim Zwanikken – strategisch adviseur, schrijver en commissielid waterveiligheid; Jooske Baris – strategisch adviseur gemeente Nijmegen.

Jaarprogramma 2025

In 2025 bespreekt ACN met het jaarthema *Habitat: de nabije stad binnen handbereik* hoe gemeenschapszin en het samenbrengen van leefwerelden een sociaal fundament onder de nabije stad kunnen leggen. We bespreken hoe de nabije stad dichterbij komt voor iedereen en bij kan dragen aan betekenisvolle ontmoetingen. Centraal staan de leefwerelden van ouderen, starters, kinderen, nieuwkomers, en daarnaast de ontmoeting tussen arm en rijk.

Met het jaarprogramma Habitat wil ACN:

- De ruimtelijke transitie van Nijmegen benaderen vanuit gemeenschapszin en het samenbrengen van leefwerelden;
- Bewoners, ontwerpers en beleidsmakers activeren om hun woonwensen expliciet te maken en te koppelen aan specifieke (gebieds)ontwikkelingen;
- Architectuur en stedenbouw die ontmoeting stimuleren hoog op de Nijmeegse agenda zetten;
- Professionals en bewoners uit de regio samenbrengen om visies en ervaringen te delen.

Communicatie

In 2024 heeft ACN meer ingezet op digitale communicatie om alle evenementen onder de aandacht te brengen, bij zowel ons bestaande publiek als publiek dat ons nog niet kent. De rol van gedrukt promotiemateriaal is bewust kleiner geworden, en wordt enkel nog ingezet als dit een duidelijke meerwaarde heeft. Zo werd er voor de evenementen binnen de programmalijn ACN café nog een papieren flyer opgemaakt en gedrukt, zodat deze in de buurt verspreid kon worden – met als uitdrukkelijk doel om omwonenden te betrekken bij deze laagdrempelige en toegankelijke programma's – wat meestal ook resulteert in een hoge opkomst van buurtbewoners.

Binnen de digitale communicatiestrategie is er een grote rol weggelegd voor de website, die zowel dient als agenda voor aankomende evenementen en als podium van reflectie op evenementen die geweest zijn. In het verlengde hiervan worden de social media-kanalen gebruikt om evenementen aan te kondigen, maar ook om op aantrekkelijke wijze terugblikken te bieden op evenementen die al plaats hebben gevonden. Hierbij is er veel aandacht voor een aantrekkelijke presentatie van de uiteenlopende evenementen, in met zorg geschreven verslagen en professioneel beeldmateriaal. Door consistent te blijven posten op al onze kanalen blijft ons publieksbereik groeien, wat zowel geldt voor de professionele doelgroep op LinkedIn als het jongere en nieuwere publiek op Instagram. Ook de maandelijkse nieuwsbrief van ACN speelt een belangrijke rol binnen de digitale communicatiestrategie, wat terug te zien is in de ticketverkoop.

Reflectie

In 2023 heeft ACN ervoor gekozen om scherpere keuzes te maken wat betreft het maken van videoregistraties van evenementen, en deze lijn is in 2024 doorgezet. Wel was er dit jaar veel aandacht voor de uitreiking van de Negende Architectuurprijs Nijmegen, waarvoor korte filmpjes zijn opgenomen van alle tien gebouwen die genomineerd waren voor de vakjuryprijs. In samenwerking met visueel productiebedrijf Niek&Nena zijn korte interviews opgenomen met alle architecten die deze gebouwen ontwierpen, waarbij ook de gebouwen zelf werden voorgesteld in indrukwekkende droneshots van zowel buiten als binnen de muren. Door bewust te kiezen voor een korte en flitsende presentatie van alle gebouwen werkten ze goed voor het online publiek, en werden de video's ook goed bekeken.

Net als voorgaande jaren ging ACN ook verschillende samenwerkingen aan met partners uit het culturele veld,

zoals Arthouse LUX, NYMA Makersplaats, Go Short en Wintertuin. Door de krachten te bundelen wisten we een breder publiek te bereiken dat onze eigen achterban overstijgt. Ook op andere manieren is er aandacht besteed aan het bereiken van nieuwe doelgroepen, bijvoorbeeld door consistent de evenementen van ACN onder de aandacht te brengen van regionale pers en wijkkranten, en door onze activiteiten stevast in verschillende regionale uitagenda's te plaatsen.

We blijven werken aan manieren voor het verbreden van het publieksbereik met video's, podcasts of lokale experimenten om studenten, starters, jong vakpubliek en nieuwe Nijmegenaren te bereiken. In 2024 heeft ACN stappen gezet wat betreft verjonging en verbreding, deze lijn zetten we door in 2025. Daarbij zochten we actief de samenwerking op met lokale platforms, zoals de website IntoNijmegen – waar verschillende artikelen en reportages over ACN verschenen. Ook op de website en online agenda van NYMA Nijmegen, de culturele broedplaats waar het kantoor van ACN gevestigd is, zijn we goed zichtbaar.

Onze online stadsredactie Hoog // Diep speelde ook dit jaar een rol in het bereiken van onze doelgroep. Zo startte begin 2024 de serie 'Nijmeegse ontwerpers aan het woord', waarin lokale architecten, stedenbouwers en landschapsarchitecten worden geïnterviewd over hun uiteenlopende expertises en visies, en hoe dat tot uiting komt in hun eigen werk. Daarnaast laten ze hun licht schijnen op Nijmegen, de toekomst van de stad en het actuele architectuurklimaat. Deze artikelen worden veel gelezen en becommentarieerd binnen het lokale netwerk van professionals.

Daarnaast biedt Hoog // Diep de mogelijkheid om het evenementenprogramma van ACN verder uit te diepen en van bredere context te voorzien, zoals onder meer gebeurde met artikelen over biobased bouwen (*Wennen aan de looks van een houten huis*) en een longread die aansloot bij het programma over het nieuwe Nijmeegse broedplaatsenbeleid, waarin verschillende betrokken partijen uitgebreid aan het woord kwamen (*Waarde in de rafelranden: het nieuwe Nijmeegse broedplaatsenbeleid*).

Publieksbereik

Het online publiek op onze website, nieuwsbrief en social mediakanalen blijft groeien. Een flinke groei was er te zien in het bereik van onze nieuwsbrief. Door actief nieuwe abonnees te werven – we bieden onze bezoekers bijvoorbeeld de mogelijkheid om zich aan te melden voor de nieuwsbrief bij het online inschrijven voor onze evenementen – groeide het aantal nieuwsbrieflezers in

2024 met 16% naar 1989 abonnees. Ook brachten we ons programma verschillende keren onder de aandacht tijdens NYMA Makersmarkt, wat ons elke keer weer tientallen nieuwe nieuwsbriefabonnees oplevert.

Op onze social mediakanalen blijft het bereik groeien, zowel in aantal volgers als bereik per bericht. Zo steeg het aantal volgers op Instagram in 2024 van 851 naar 969, een groei van bijna 14 procent. Net als voorgaande jaren blijft LinkedIn de koploper wat betreft publieksbereik, waar ACN door 2.579 mensen gevolgd wordt. Berichten op LinkedIn bereiken gemiddeld 900 tot 1000 accounts per post, terwijl op Instagram gemiddeld 200 tot 300 accounts per post worden bereikt. Ook wat betreft engagement van ons publiek blijft LinkedIn het belangrijkste platform: hier worden de berichten van ACN het vaakst gedeeld door volgers, en hier wordt er het meest op gereageerd. Het publieksbereik op Facebook lijkt te stagneren of zelfs te dalen, wat in lijn is met een trend die al enige tijd gaande is: met name het jongere publiek heeft dit platform verlaten of gebruikt het niet meer. Wat betreft leeftijd is de grootste groep volgers, net als vorig jaar, tussen de 35 en 44 jaar oud. Zowel de segmenten 25-34 jaar en 45-54 jaar bereiken we ook goed, en net als vorig jaar woont het grootste deel van onze volgers in of rondom Nijmegen – ongeveer 40%.

Toelichting financiën ACN

ACN (Architectuurcentrum Nijmegen) kent een breed financieel draagvlak. De gemeente Nijmegen steunt ons met een vaste bijdrage en in 2024 verwelkomden we KondorWessels Projecten als nieuwe sponsor. Sinds 2024 wordt ACN ondersteund door drie hoofdsponsors: Poelmann van den Broek Advocaten, Giesbers Ontwikkelen en Bouwen en VanWonen. Het aantal Bouwkamerleden steeg in 2024 licht. ACN heeft een vaste inkomstenbron uit recettes voor onze bijeenkomsten en rondleidingen. De subsidie van Stimuleringsfonds Creatieve Industrie is een belangrijke drager van ons jaarprogramma, naast een vaste bijdrage vanuit afdeling Stadsontwikkeling en eenjarige Cultuursubsidie van gemeente Nijmegen.

ACN heeft 2024 afgesloten met een positief bedrijfsresultaat van 1,5%. In 2024 trok ACN één nieuwe sponsor aan en stopte Hans Janssen Garantiemakelaars als hoofdsponsor – veel dank gaat uit naar de vier jaar dat zij onze stichting ondersteunden. De inkomsten uit sponsoring betrof daarmee 24% van de totale baten. Voor 2024 zet het bestuur van ACN zich onverminderd in voor het aantrekken van nieuwe sponsors, in het bijzonder een nieuwe hoofdsponsor. Voor een volledig overzicht van het resultaat van 2024 verwijzen we graag naar ons financiële jaarverslag.

Risicoanalyse

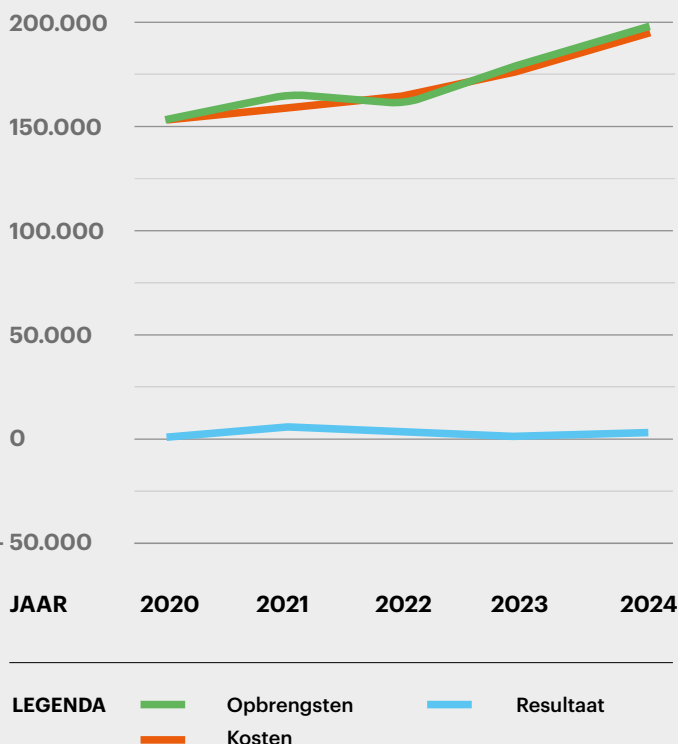
Om voorbereid te zijn op tegenvallende inkomsten of onverwachte uitgaven, bouwt ACN een financiële reserve op van verantwoorde omvang. Het bestuur van ACN heeft verschillende scenario's doorgerekend, waarmee de continuïteit van ons publieksprogramma voor één jaar (doorlopend programma) en maximaal twee jaar (gereduceerd programma) gewaarborgd kan worden. Het positieve bedrijfsresultaat over 2024 zetten we in om deze reserve aan te vullen naar € 25.000. Het bestuur ziet dit bedrag als een verantwoorde reserve voor financiële calamiteiten.

2024

Ons jaarprogramma *Stad vol verlangen* is grotendeels volgens plan uitgevoerd. Het programma *Schoonheid = de nieuwe kwaliteit* werd vervangen door *Kennisdag Groningen bezoekt Nijmegen* (i.s.m. architectuurcentrum GRAS), *Gedeelde grond in Dukenburg* door *Urban Renewal: How Can Everyone Benefit* (i.s.m. Radboud Reflects) en de rondleiding *Steenfabriek Ooij* werd door vertraging in de bouw vervangen door een bezoek aan *Biobased Hof Viridis*. Vanwege vertragingen in de subsidieaanvraag van onze samenwerkingspartner Besiendershuis is podcast *Afslag Maas-Waal* doorgeschoven naar de eerste helft van 2025. Het bijbehorende programmaproject is opgenomen als reservering voor 2025. De rondleiding naar aanleiding van de podcast die eind 2024 op de planning stond, is vervangen door een rondleiding door de wijk Zwanenveld.

Winst en verlies ACN 2020-2024

Bedrag in €

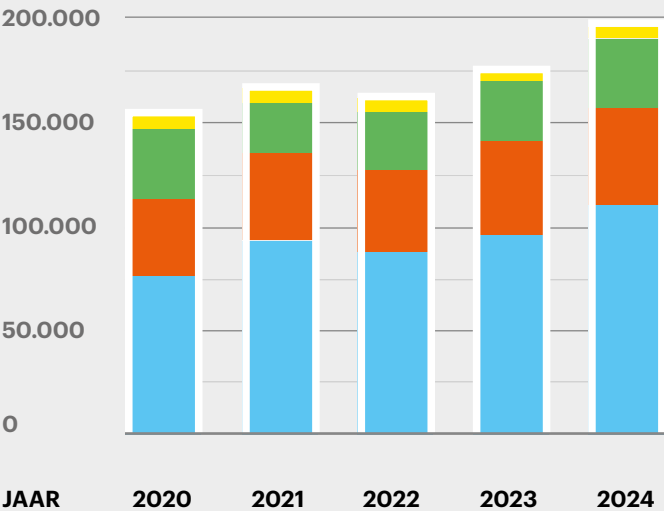
Het bezoekersaantal groeide in 2024 met 22% ten opzichte van het jaar ervoor. Inkomsten uit recettes daalden licht door het gratis toegankelijk maken van een deel van de programma's binnen onze themareeks. We zagen dat vooral de gratis debatten in de reeks Stadszaken relatief veel bezoekers trekken. Daarom gaan we in 2025 een onderscheid maken tussen programma's waarin het gesprek met de stad centraal staat en culturele programma's. Eerstgenoemde maken we gratis toegankelijk, voor het tweede type programma hanteren we ons reguliere toegangstarief van € 7,50 en een krap bij kas tarief van € 1. Onze verwachting is dat hierdoor de baten uit recettes licht zullen dalen, maar dat daar een verdere groei van het aantal bezoekers tegenover staat.

In 2024 bedroeg het aantal vaste krachten (projectteam) 1,4 FTE (freelancers met overeenkomst). In 2025 hebben

we extra uren gereserveerd voor een grondige herziening van onze website, algemene communicatie en het verder profileren van ACN, alle drie bedoeld om ons bereik verder te vergroten. Daarmee wil ACN doorgroeien naar hét alom bekende Nijmeegse platform, waar iedereen kan meepraten over de groei en transformatie van de stad.

Opbrengsten ACN 2020-2024

Bedrag in €

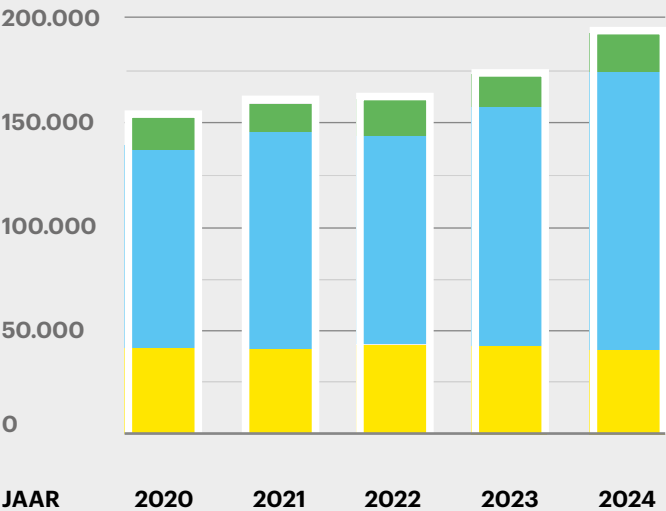

LEGENDA

- Projecten
- Bouwkamer Nijmegen
- Sponsoren
- Subsidie

Kosten ACN 2020-2024

Bedrag in €

LEGENDA

- Bouwkamer Nijmegen
- Programma
- Organisatie

Bezoekersaantallen

Januari

Bouwkamer	52
Nieujaarsbijeenkomst (lezing)	
Hoog // Diep	40+
Kiek: Dag dennenboom (fotocolumn)	
Hoog // Diep	245+
Nijmeegse ontwerpers aan het woord: architecten Koen Geraedts en Ward Boeijen (interview)	
ACN verkent	21
Lange Hezelstraat (rondleiding)	
Themareeks	77 / 415+
Verlangen naar de waterstad (lezing en video)	

Februari

Bouwkamer	41
Melden bij de uitvoerder: Doddendaal (projectbezoek)	
ACN filmcollege	46
De architectuur van film #1: Introductie (lezing)	
ACN filmcollege	46
De architectuur van film #2: Setdesign (lezing)	
ACN verkent	22
Ornamenten belicht (rondleiding)	
ACN filmcollege	46
De architectuur van film #3: Kruisbestuiving (lezing)	

Maart

Hoog // Diep	35+
Kiek: Hartenjagen (fotocolumn)	
ACN filmcollege	46
De architectuur van film #4: Film als architectuur (lezing)	
Hoog // Diep	250+
Wennen aan de looks van een houten huis (artikel)	
ACN verkent	47
Excursie Amersfoort (lezing en rondleiding)	
Bouwkamer	56
Melden bij de uitvoerder: The Rebyl (projectbezoek)	
Hoog // Diep	270+
Sponzig Nijmegen. Over waterbehoud in de stad (artikel)	
ACN verkent	20
Kwakkenberg (rondleiding)	
Themareeks	128 / 560+
Mooie gebouwen. Een kwestie van smaak? (lezing en video)	

April

Architectuurprijs	111 / 1625+
Uitreiking Negende Architectuurprijs Nijmegen (prijsuitreiking en video's)	
Bouwkamer	47
Excursie 's Hertogenbosch (lezing en rondleiding)	
Hoog // Diep	50+
Kiek: Publieke tijd (fotocolumn)	
ACN verkent	24
Winkelsteeg (fietstocht)	

Mei

Themareeks	38
De artificiële bouwmeester (lezing)	
Hoog // Diep	725+
Het nieuwe Metterswane als voorproef van een nieuw stationsgebied (artikel)	
Bouwkamer	48
Melden bij de uitvoerder: Archeologisch depot Nijmegen (projectbezoek)	
Stadszaken	125
Plaatsmaken voor de broedplaats (debat)	
Hoog // Diep	205+
Nijmeegse ontwerpers aan het woord: architect Ab Hans (interview)	
ACN verkent	14
Rondleiding Post-65 (fietstocht)	
ACN café	31
Pioniersbuurt NDW21 (lezing en rondleiding)	

Juni

ACN verkent	40
Expeditie Rivierdelta van de toekomst (fietstocht)	
ACN filmcollege	38
Japanse architectuur: lagen en legen (lezing)	
Dag van de Architectuur	23
Ruimte maken, voor de nieuwe stad (lezing en rondleiding)	
Bouwkamer	46
Watersportcentrum Het Bastion (projectbezoek)	
Themareeks	47
Kennisdag Groningen bezoekt Nijmegen (lezing en rondleiding)	
ACN verkent	9
De Stelt-Zuid & Plant je Vlag (rondleiding)	

Publicaties

September

Hoog // Diep

Waarde in de rafelranden: het nieuwe Nijmeegse broedplaatsenbeleid (artikel)

ACN verkent

Verborgten plekken (fietstocht)

Hoog // Diep

Nijmeegse ontwerpers aan het woord: Flow Architecten (interview)

ACN filmcollege

Robotic Building (lezing)

Stadszaken

Klein wonen, groot verlangen (debat)

Oktober

ACN café

Living-Inn (lezing en rondleiding)

ACN verkent

Biobased Hof Viridis (rondleiding)

Hoog // Diep

Hoe de natuur meer in de straten en in de hoofden moet komen (artikel)

Bouwkamer

Melden bij de uitvoerder: Stationsdistrict (lezing en rondleiding)

ACN verkent

De architectuur van Estourgie (fietstocht)

Themareeks

Urban Renewal. How Can Everyone Benefit? (lezing)

November

ACN café

Molukkenstraat (lezing en rondleiding)

ACN filmcollege

A Plan for Paradise (lezing)

Hoog // Diep

Betuws eilandenrijk (artikel)

Bouwkamer

De Nijmeegse woningbouwopgave (debat)

December

ACN verkent

Zwanenveld (fietstocht)

Hoog // Diep

Nijmeegse ontwerpers aan het woord: architect Paul van Hontem (interview)

Themareeks

Afslag Maas-Waal (podcast)

195+

21

250+

19

57

60

32

225+

50

22

54

79

44

200+

65

20

185+

Colofon

Teksten, redactie en eindredactie

Architectuurcentrum Nijmegen

Grafisch ontwerp

RaphaEla

Druk

Janssen Repro

Beeldverantwoording

ACN, tenzij anders vermeld

Subsidieverstrekkers

Gemeente Nijmegen

Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Hoofdsponsors

Giesbers Wijchen, Poelmann van den Broek,
Van Wonen

Sponsors

BPD | Croonen Architecten | Croes Bouwtechnisch
Ingenieursbureau b.v. | De Variabele | Hendriks Bouw
en Ontwikkeling | Hubbers interieurmakers | JVZ
Ingenieurs | Van de Klok BV | Steenhandel Gelsing |
opZoom architecten b.v. | Peutz BV | Rabobank Rijk
van Nijmegen | Trebbe Wonen | Van de Water Bouw
en Onderhoud | Van Wijnen Projectontwikkeling |
MWPO | Cuppens +zn | KondorWessels Projecten
| Van Wanrooij Bouwontwikkeling B. V. | Royal
HaskoningDHV | Van Kessel Groep

‘Met het jaarthema *Stad vol verlangen* agendeerden we de aantrekkingskracht van de stad van de toekomst en het belang van een breed gedragen vergezicht, om samen mee vooruit te kunnen in onzekere tijden.’

